

UNIVERSITATEA BABEȘ-BOLYAI CLUJ-NAPOCA

**FACULTATEA DE ȘTIINȚE ECONOMICE
ȘI GESTIUNEA AFACERILOR**

REZUMATUL TEZEI DE DOCTORAT

**BONITATEA CLIENȚILOR ȘI IMPLICAȚIILE
EI ÎN PROCESUL CREDITĂRII**

CONDUCĂTOR ȘTIINȚIFIC
Prof. Univ. Dr. TEODOR ROȘCA

DOCTORAND
IOAN BICA

CLUJ-NAPOCA
2009

CUPRINS

INTRODUCERE	1
CAP. 1 BONITATEA CLIENTULUI CREDITAT-OBIECTIV CENTRAL AL ANALIZEI DOCUMENTAȚIEI DE CREDIT.....	3
CAP. 2. METODELE BANCARE UTILIZATE ÎN EVALUAREA BONITĂȚII CLIENTILOR.....	9
CAP. 3. IMPORTANȚA EVALUĂRII BONITĂȚII CLIENTULUI CREDITAT ÎN MANAGEMENTUL RISCULUI DE CREDITARE. CERINȚELE ACORDULUI BASEL II.....	17
CAP.4 GESTIUNEA PORTOFOLIULUI DE CREDITE AFLATE IN DIFICULTATE. IMPLICAȚIILE BONITĂȚII CLIENTILOR.CREDITAȚI.....	24
CONCLUZII	34
REFERINȚE BIBLIOGRAFICE.....	38

CUVINTE CHEIE : bonitatea clientului, indicatori de bonitate, documentație de credit, credit scoring, rating corporativ, guvernanză corporatistă, autoritatea de supraveghere, portofoliu de credite, rezerve minime obligatorii, provizioane specifice de risc, serviciul datoriei, inițiere de proceduri judiciare, arierate de plăți, performanțe economico-financiare, risc de faliment, risc de credit, indicatori cantitativi, indicatori calitativi, analiză SWOT, lichiditate, solvabilitate, grad de îndatorare, capacitate de finanțare, punct critic, prag de rentabilitate, valoare de goodwill, scoruri de tip „A”, semnale non-financiare, funcții scor, EBITDA, ROA, ROE, fond de rulment, necesar de fond de rulment, credite neperformante, rating al garanțiilor, trezoreria întreprinderii, CRB, CIP, interdicția bancară.

INTRODUCERE

Întrucât activitatea de creditare ocupă rolul primordial în orice instituție bancară se impune necesitatea studiului și analizei sale prin parcurgerea unor trepte atât la nivel microeconomic, cât și la nivel macroeconomic. Parcurgerea temei, care vizează riscurile în activitatea bancară în general, și în cea de creditare în special, devine cu atât mai interesantă cu cât modul de abordare al acestora la nivelul statelor membre ale Uniunii Europene tinde spre un numitor comun, și anume Acordul Basel II.

Pornind de la aceste premise, am considerat deosebit de importantă alegerea unei teme de cercetare ce vizează riscurile în activitatea de creditare, punând accent pe analiza bonității clienților atât în cadrul deciziei de creditare în vederea asumării riscului de credit, cât și în determinarea performanțelor financiar-bancare, definind totodată relația risc – performanță în activitatea bancară.

Data fiind complexitatea riscurilor existente în activitatea bancară în general, și a riscului de credit în special, bonitatea clienților reprezintă un domeniu deosebit de important, de cercetare și aplicare, ținând seama și de stadiul actual de dezvoltare a sistemului bancar românesc și de încercările de aliniere a acestuia la cerințele impuse de Uniunea Europeană materializate în prevederile Acordului Basel II.

Obiectivele temei de cercetare, expuse în lucrarea de față, sunt orientate îndeosebi spre:

- **prezentarea metodelor, tehnicilor și procedeele care permit aprecierea situației financiare și a performanțelor unei întreprinderi;**
- **prezentarea sistemului de indicatori ai bonității financiare a societăților comerciale;**
- **metodele bancare de analiză a riscului de faliment;**
- **metode nefinanciare de analiză a riscului de faliment;**
- **funcții scor de determinare a bonității clienților;**
- **locul și rolul indicatorilor calitativi în aprecierea bonității clienților;**
- **implicațiile arieratelor asupra bonității clienților;**
- **valorificarea informațiilor contabile în activitatea de creditare prin prisma evaluării bonității solicitanților de credite;**
- **formularea unor soluții posibile pentru creșterea obiectivității sistemelor de apreciere a bonității, utilizate de instituțiile de credit în vederea asumării conștiente a riscurilor;**
- **poziționarea României în raport cu celelalte țări membre ale Uniunii Europene în ceea ce privește modul de abordare a riscurilor în activitatea bancară;**

Obiectivele menționate mai sus reflectă faptul că lucrarea este o cercetare interdisciplinară axată pe un element fundamental de maximă actualitate ce caracterizează activitatea bancară, și anume: *riscul*, scopul său fiind, în esență, acela de a evidenția rolul și importanța bonității clienților în managementul riscului de creditare.

Studii în ceea ce privește bonitatea clienților în managementul riscului de creditare se regăsesc în lucrări precum: “*Monedă și credit*” de T. Roșca, “*Metode și tehnici bancare*” de I. Trencă, “*Gestiunea riscurilor bancare*” de L. Roxin, “*Management bancar*” de M. Stoica, “*Tehnica și managementul operațiunilor bancare*” de I. Mihai sau “*Managementul riscului bancar*” de I. Nițu.

Studiile de caz pleacă de la situațiile financiare, respectiv bilanțul și contul de profit și pierdere al unei societăți comerciale, și încearcă să transpună aceste elemente în sistemele de analiză a bonității solicitanților de credit ale celor trei societăți bancare cu scopul de a identifica preferința pentru risc sau aversiunea față de risc a acestora reflectată practic de gradul de permisivitate al normelor lor de creditare. Aceste studii de caz cuprind practic o analiză de indicatori economico-financiar, dar și o apreciere a laturii calitative a societății în

discuție, materializată practic în încadrarea viitorului debitor în una din categoriile de performanță financiară reglementate (de la A până la E). Pe baza analizei fiecărui set de indicatori cantitativi și calitativi, și a comparațiilor făcute între sistemele de evaluare utilizate de cele trei instituții de credit, acestea vor putea fi *clasificate* în ordine crescătoare *în funcție de preferința pentru risc*, desprinzându-se totodată o serie de concluzii. În urma acestor studii și a concluziilor desprinse prin prezenta lucrare se încercă totodată și propunerea elaborării de către instituțiile de credit a unui *sistem de indicatori calitativi comensurabili* care să includă elemente de evaluat precum vechimea agentului economic în segmentul de activitate respectiv, experiența și vechimea acționariatului și a managementului, istoricul relației de creditare și al datoriilor către stat, gradul de tehnologizare exprimat prin vechimea echipamentelor în dotare etc. Printr-un astfel de sistem chiar dacă nu s-ar putea elimina integral, cel puțin s-ar diminua caracterul subiectiv specific acestor indicatori calitativi, conferindu-i-se astfel o credibilitate mult mai realistă întregului mod de analiză a bonității solicitanților de credite.

În prezent, pe plan internațional, responsabilitatea privind menținerea sub control a riscurilor activității băncilor pe piețele financiare a fost redefinită ca un parteneriat între instituțiile de reglementare și cei ce acționează efectiv pe aceste piețe. De asemenea, în ultimii ani a apărut conceptul de *governanță corporatistă* care joacă un rol primordial în evaluarea și diminuarea riscurilor financiare printr-o gestionare eficientă a acestora în condițiile unui parteneriat cu roluri precise în evitarea, diminuarea și administrarea acestor riscuri. Acest parteneriat este format din instituțiile de reglementare și supraveghere, acționarii băncilor, consiliul de administrație, managementul executiv, auditul intern, auditul extern și clienții băncii.

CAP. I.

BONITATEA CLIENTULUI CREDITAT-OBIECTIV CENTRAL AL ANALIZEI

DOCUMENTAȚIEI DE CREDIT

Analiza economico-financiară are numeroase aplicații practice, vizând o gamă largă de utilizatori, standingul financiar, diagnosticul financiar constituind modalități tehnice de determinare a bonității clientului în procesul creditării.

La baza analizelor mai sus menționate se află un suport informațional¹ menit să contribuie la o analiză diagnostic de ansamblu. Din cadrul acestui suport informațional putem aminti:

A. Documente statutare;

B. Documente financiare;

C. Alte informații;

D. Plan al afacerii;

Alte documente pentru analiza investițiilor.

O etapă extrem de importantă pentru efectuarea analizei bonității clienților, o constituie *verificarea prealabilă a documentelor* prezentate de solicitant, pentru a proba *legalitatea* acestora și a constitui o platformă de plecare în aprecierea bonității clientului și apoi, în negocierea termenilor în care urmează a se efectua creditarea.

Bonitatea clienților este o stare de încredere și arată calitatea activității desfășurate de clienți într-o perioadă precedentă, în prezent, dar mai ales în perspectivă, apreciată ca urmare a efectuării de către bănci a unei analize temeinice, atât de natură economico-financiară, cât și de natură nefinanciară.

Performanțele financiare reflectă potențialul economic și soliditatea financiară a unei entități economice, obținută în urma analizării unui ansamblu de factori cantitativi (indicatori economico-financiar calculați pe baza datelor din situațiile financiare anuale și periodice), și calitativi.

În procesul creditării conform Regulamentului B.N.R. nr.3/2009², factorii cantitativi se vor referi în principal la următorii indicatori: de lichiditate, de solvabilitate, de profitabilitate, și de risc, inclusiv riscul valutar, iar factorii calitativi se vor referi cel puțin la aspecte legate de modul de administrare a entității economice, de calitatea acționariatului, de garanțiile primite (altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor), de condițiile de piață în care aceasta își desfășoară activitatea.

Cunoașterea activității desfășurate de client³ în perioada anterioară, precum și a prevederilor pentru viitor, dau posibilitatea băncii, pe de o parte să ofere acestuia serviciile și produsele bancare adecvate, iar pe de altă parte să ia măsuri pentru diminuarea și prevenirea

¹ M. Bătrânceanu, L. Bătrânceanu-*Standing Financiar-bancar*, Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2006, pag. 10-12

² Regulament BNR nr.3/2009 – M.O. 200/2009

³ Clara Ursuleac – *Riscul în activitatea de creditare a agenților economici* – BCR, 2003 pag.5

riscului în vederea recuperării creditelor și a încasării dobânzilor. În consecință, în vederea protejării fondurilor proprii și a celor atrase, banca are datoria de a-și selecționa judicios clienții, deoarece performanțele ei depind de eficiența cu care sunt acordate creditele. Garanția cea mai de preț pentru bancă trebuie să fie bonitatea clienților și nu garanțiile materiale.

Cel mai frecvent sunt calculați și utilizați următorii **indicatori de bonitate**⁴:

$$\text{➤ rata curentă a lichidității} = \frac{\text{active curente}}{\text{pasive curente}} \times 100$$

$$\text{➤ marja de exploatare} = \frac{\text{profit de exploatare}}{\text{cifra de afaceri}} \times 100$$

$$\text{➤ marja netă} = \frac{\text{profit net}}{\text{cifra de afaceri}} \times 100$$

$$\text{➤ grad de îndatorare} = \frac{\text{capitaluri împrumutate (atrase)}}{\text{active total}} \times 100$$

$$\text{➤ rotația activelor curente} = \frac{\text{cifra de afaceri}}{\text{active curente (salarii medii)}}$$

$$\text{➤ rotația stocurilor} = \frac{\text{costuri de exploatare af. cifrei de afaceri}}{\text{stocuri medii}}$$

Alături de performanțele economico-financiare, un alt aspect luat în considerare de bănci pentru a încadra un client într-o anumită categorie de bonitate, îl reprezintă **serviciul datoriei**, prin care se definește capacitatea debitorului de a-și onora datoria la scadență, exprimat ca număr de zile de întârziere la plată de la data scadenței.

Deși este apreciat pe trecut, el pune în valoare comportamentul clientului în relația cu banca, moralitatea și responsabilitatea pe care acesta o investește în această relație de parteneriat.

Conform Regulamentului BNR nr.3/2009, încadrarea clienților în categorii de bonitate se va face după serviciul datoriei astfel:

- categoria **“standard”** în cazul în care clientul nu are rate nerambursate și dobânzi neachitate mai vechi de 15 zile;

⁴ Ioan Trenca – Metode și tehnici bancare – Ed. Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca 2002 – pag.

- categoria “**în observație**” în cazul în care ratele scadente și dobânzile sunt achitate cu o întârziere de 16-30 zile ;
- categoria “**substandard**” în cazul în care ratele scadente și dobânzile neachitate au o întârziere de 31-60 zile;
- categoria “**îndoielnic**”, în cazul în care ratele și dobânzile au o întârziere de 61-90 zile;
- categoria “**pierdere**” – clientul are datorii restante mai vechi de 90 zile și este în imposibilitatea de a-și onora obligațiile.

INDICATORI CANTITATIVI AI BONITATII

În activitatea de programare financiară, de analiză și control a fenomenelor financiare din economia românească regăsim 4 grupe de indicatori cu destinații precise privind aprecierea bonității financiare a firmelor⁵ :

- A. indicatori ai situației financiare a societăților comerciale;
- B. indicatori ai gestiunii resurselor;
- C. indicatori ai randamentului financiar și rentabilității;
- D. indicatori ai valorii de piață a societăților comerciale.

ROLUL ȘI IMPORTANȚA ASPECTELOR NEFINANCIARE ÎN EVALUAREA BONITĂȚII CLIENȚILOR

Aspectele nefinanciare⁶ vizează credibilitatea clientului, ca element psihologic esențial cu privire la formarea de către bancă a convingerilor referitoare la calitățile morale și profesionale ale conducerii agenților economici a reputației privită prin prisma calității produselor și modului de îndeplinire a obligațiilor cu partenerii de afaceri.

Factorii nefinanciari (calitativi) ai activității clienților pot fi:

1.Interni

2.Externi

Factorii interni se referă la:

a)Calitatea managerială (pregătirea profesională, prestigiul, experiența, succesiunea, structura conducerii, calitatea sistemului informațional, perioada de rotație a conducerii, etc.)

b)Structura acționariatului

c)Calitatea activității clientului (existența și viabilitatea planului de afaceri, evoluția activității, caracterul activității, sfera de activitate, segmentul de piață, concurenții, relațiile cu furnizorii, politica de prețuri, resursele materiale și umane, etc.)

⁵I.Trenca, *Metode si tehnici bancare*.Ed. Casa Cartii de Stiinta-Cluj Napoca,2002 pag.180

⁶ T.Roșca – *Monedă și credit*, Ed. Altipa, Alba Iulia 2001, pag. 224

d) Strategia (dacă este realistă, realizabilă sau cu risc de eșec, existența sau nu a planurilor de restructurare și redresare financiară, modalități de realizare)

e) Istoricul relațiilor bancare ale persoanei care solicită creditul (mărimea rulajelor derulate de client prin unitatea bancară teritorială de la care este solicitat creditul, profitabilitatea relațiilor anterioare ale băncii cu clientul, existența unor credite în derulare și a unor contracte de client la alte societăți bancare).

f) Volumul, structura și gradul de lichiditate al garanțiilor primite; amplasamentul bunurilor ipotecate/gajate (mediu rural sau mediu urban, zonă centrală sau periferică) calitatea asiguratorului.

Factorii externi se referă la principalele forme ce acționează în domeniul respectiv; încadrarea activității clientului în politica economică generală; poziția geografică față de furnizori, clienți, mijloace de transport; caracteristicile sociale ale piețelor de desfacere; impactul legislației asupra activității clientului, etc.

Pe lângă analiza financiară propriu-zisă bazată pe indicatori financiari selectivi, tot mai utilă este și analiza nonfinanciară folosită din ce în ce mai mult și în practica bancară din țara noastră. Ea are în vedere aspecte ce nu pot fi surprinse cu ajutorul indicatorilor valorici dar care pot contribui la luarea deciziei de creditare, la analiza bonității clientului.

CREDIT SCORING - METODĂ UTILIZATĂ DE BĂNCI ÎN DETERMINAREA BONITĂȚII CLIENȚILOR CREDITAȚI

Pentru ca modelele de analiza a bonității clientilor să capete relevanță, Mireille Bardos consideră că acestea trebuie să îndeplinească câteva condiții minimale, astfel:

- „acuratețe în estimarea probabilității și omogenitate între clasele de risc considerate;
- stabilitate în timp a claselor de risc;
- dependență a mărimii riscului față de ciclul economic;
- stabilitate în tranziția matricelor de operare;
- corelarea riscurilor”.

Grupul de metode rezultate pe seama acestor cercetări poartă denumirea de *funcții scor*, prin care se apreciază riscul la care se expun investitorul, banca sau întreprinderea în viitor, existând în acest sens două categorii esențiale:

- **funcții scor bazate pe rapoarte financiare;**
- **metode nonfinanciare de predicție a falimentului.**

Funcțiile scor bazate pe rapoarte financiare „constituie metode de diagnostic extern care constau în măsurarea riscului la care se expune creditorul, utilizând pentru aceasta analiza prin rapoarte”⁷ sau, așa cum aprecia **Mark Schreiner**, reprezintă „măsurarea cantitativă a performanțelor și caracteristicilor unui credit în vederea previzionării performanțelor viitoare ale unor credite cu trăsături similare”⁸.

Metode de tip scoring au fost elaborate atât în străinătate, cât și în țara noastră, existând mai multe tipuri:

⁷ Cristea Horia, Pirtea Marilen, Enache Cosmin, Determinarea situației financiare a întreprinderii. Studii și probleme, Ed. Mirton, Timișoara, 2000, pag.132.

⁸ Schreiner Mark, Credit Scoring for Microfinance: Can It Work?, Working Paper, Center for Social Development, Washington University in St. Louis, November 2000, pag.1.

A. Modele de scoring elaborate în străinătate: Metoda „Credit-Men”, Modelul Altman, Metoda Conan-Holder, Modelul Băncii Franței, Metoda Yves Collongues, Metoda Creditului Comercial Francez și Metoda Econometrică.

B. Modele de scoring elaborate de economiști români: Modelul Anghel, Modelul Băileșteanu, Modelul Ivoniciu și Modelul Statev.

Analiza riscului de faliment prin metoda scorurilor de tip „A” – o expresie a importanței utilizării aspectelor nefinanciare.

Riscul de faliment⁹ a stat în atenția cercetătorilor din domeniul economic și nu numai, aceștia căutând să prevină falimentul firmelor cu ajutorul unor metode manageriale.

Metodele nonfinanciare de predicție a falimentului au apărut din necesitatea faptului că, pe fondul dezvoltării unei afaceri, investitorii sunt interesați să cunoască atât șansele de câștig, dar și probabilitatea înregistrării de pierderi.

În anii '60-'70, sub acest impuls, au fost dezvoltate o serie de modele de estimare a riscului de faliment, bazate pe rapoarte financiare și coeficienți cuantificați prin metode statistice de determinare.

La începutul anilor '90 s-a ajuns la ideea potrivit căreia nu numai elementele de natură financiară trebuie avute în vedere, ci și cele de factură nefinanciară, precum: managementul, marketingul, cultura organizațională, etc. Cele mai remarcabile realizări aparțin, în acest plan, lui Reynolds și Miller, Cooper, Lussier și Argenti.

Cu toate acestea, în sectorul bancar, băncile comerciale nu uzitează nici una din metodele de scoring ilustrate, dezvoltând variante proprii, inspirate din modelele existente, care diferă de la o bancă la alta

Scorurile de tipul “A” se concentrează pe **semnale non-financiare** despre eșecul companiei.

În cazul metodei lui *Argenti* se sugerează că o cauză inițială a deteriorării activității și a falimentului este managementul eronat. Argenti apreciază că așa-numitele “pericole” materiale vor fi regăsite în starea financiară a firmei.

Managementul riscului

Deficiențe	Punctaje
- Managementul activității a) în modul de conducere a activității	
-director executiv autocrat	4 puncte
-directorul executiv este și președintele companiei	4 puncte
-în cadrul colectivului de conducere fiecare manager este specializat într-un domeniu și nu colaborează cu ceilalți manageri	2 puncte
-colectiv de conducere pasiv	2 puncte
-director financiar slab pregătit profesional	2 puncte

⁹ I. Bătrâncea - Raportări financiare, Ed. Risoprint, Cluj Napoca, 2006, pag. 224, 225

-lipsa unor directori adjuncți specializați	2 puncte
b) în sistemele de contabilitate nu există sau sunt insuficiente:	
-controlul BVC	4 puncte
-planul fluxului de fonduri	4 puncte
-sisteme de urmărire a costurilor	4 puncte
c) modul de adaptare la schimbări	
-inadecvat în privința produselor, tehnologiei, piețelor de desfacere, experienței angajaților, etc.	15 puncte
TOTAL deficiențe posibile	43 puncte
Prag de pericole	10 puncte
2. Factori de risc	
-creșterea volumului de activitate peste posibilitățile reale ale întreprinderii ceea ce determină apariția unor nevoi suplimentare de numerar în vederea extinderii vânzărilor	15 puncte
-o structură a capitalului necorespunzătoare	15 puncte
-investiții în proiecte prea mari sau prea multe	15 puncte
TOTAL factori de risc	45 puncte
Prag de pericole	15 puncte
3. Simptome de faliment	
-deteriorarea punctajelor “Z”	4 puncte
-contabilitatea “creativă”	4 puncte
-semnale nonfinanciare:	3 puncte
-diminuarea calității produselor;	
-reducerea vânzărilor	
-alte semnale	1 punct
-zvonuri	
-demisii	
-acțiuni în judecată din partea furnizorilor	
TOTAL simptome de faliment posibile	12 puncte
TOTAL deficiențe, factori de risc și simptome de faliment	100 puncte
Prag de pericole aferent acestora	25 puncte

Din datele de mai sus rezultă că un punctaj de până la 25 de puncte inspiră încredere în întreprindere indicând că activitatea acesteia este corespunzătoare.

CAP.2

**METODE BANCARE UTILIZATE ÎN EVALUAREA BONITĂȚII
CLIENTILOR**

- **METODA BĂNCII COMERCIALE ROMÂNE S.A**
- **METODA BĂNCII ROMÂNE DE DEZVOLTARE – G.S.G.**
- **METODA BANCPOST**
- **METODA RAIFFEISEN BANK**
- **METODA BĂNCILOR STRĂINE.**

***1.STUDIU COMPARATIV AL BONITĂȚII UNUI CLIENT ÎNTRE DOUĂ
MODELE METODOLOGICE ȘI RAIFFEISEN BANK.***

În practică, politicile de creditare ale instituțiilor de credit sunt foarte diferite, acestea utilizând o gamă largă de indicatori cantitativi și calitativi, pentru determinarea bonității potențialilor clienți, motiv pentru care un agent economic poate fi încadrat de diferite bănci în categorii diferite de performanță financiară, în funcție de severitatea condițiilor impuse la acordarea de credite.

Pentru a ilustra acest aspect putem analiza un agent economic prin prisma diferitelor condiții de acordare a creditelor practicate de bănci, punând accent pe diferitele limite de încadrare sau chiar pe diferenții indicatori luați în calcul la determinarea ratingului de credit pe baza criteriilor cantitative, dar mai ales pe importanța diferită acordată de instituțiile de credit criteriilor calitative, necuantificabile, ce pot sta de asemenea la baza deciziei de creditare.

Pentru exemplificare, vom analiza cazul unei societăți comerciale cu *profil de comerț*, cu reputație bună în domeniu, specializată în comerțul cu ridicata al materialului lemnos și a materialelor de construcții (cod CAEN – 5153) în țară, care nu desfășoară operațiuni de export, fiind considerată astfel eligibilă numai pentru anumite categorii de credite.

Acționariatul societății este cunoscut de către bancă ca având o putere financiară medie, fără să existe alte informații privind deteriorarea situației existente a acestuia. Desfășurându-și activitatea numai pe plan intern, societatea nu se bucură de prestigiu în sfera de afaceri internațională. *Managementul* este asigurat de acționarii societății care au o experiență profesională și managerială în domeniu de activitate al firmei mai mică de 2 ani. Echipa de conducere, cu abilitate și experiență medii are în curs de elaborare o strategie de afaceri pentru viitor, în prezent, societatea având stabilite doar obiective pe termen scurt.

Având în vedere expansiunea accentuată manifestată în domeniul construcțiilor în țara noastră, *planurile și perspectivele* de dezvoltare ale societății sunt favorabile, facilitând cel puțin menținerea relativ constantă, dacă nu chiar creșterea cifrei de afaceri în viitor, în ciuda *condițiilor de piață* considerate relativ sezoniere. Societatea deține o *cotă de piață* medie, având un portofoliu concentrat de *clienți și furnizori* de mărime mijlocie, și dispune de infrastructură și facilități de producție adecvate. Peste 50% din cifra sa de afaceri se realizează cu maxim 3 clienți, numărul de furnizori care îi asigură produsele fiind și el redus (2 - 3 furnizori).

În ceea ce privește *garanțiile* suplimentare, altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor, clientul nu este dispus să constituie garanții personale.

Referitor la *istoricul creditării*, societatea nu a înregistrat restanțe sau restructurări de credite până în prezent, apreciindu-se astfel, că ar avea o *capacitate bună de rambursare* bazată pe cash-flow.

Aceasta ar fi o descriere de ansamblu a principalelor caracteristici ale societății, a acționariatului și a managementului său, a condițiilor de piață în care își desfășoară activitatea, a strategiei de afaceri, a planurilor și perspectivelor viitoare. Cunoașterea cât mai îndeaproape a acestor aspecte generale ale unei societăți este foarte importantă în aprecierea *laturii calitative* ce stă la baza stabilirii performanței financiare a unui client.

Pentru evaluarea *laturii cantitative*, este necesară elaborarea unei analize mai complexe pe bază de indicatori financiari, ce se fundamentează pe datele înscrise în bilanțul și în contul de profit și pierdere al clientului.

Studiul efectuat constă în determinarea ratingului de credit potrivit sistemului actual de rating corporativ utilizat de Raiffeisen Bank comparativ cu două modele metodologice care pot fi utilizate de societățile bancare românești pentru diagnosticarea din punct de vedere economico-financiar a întreprinderilor solicitante de credite.

Comparația are în vedere modelul normativ și două modele metodologice promovate în teoria modernă a riscului de credit.

Varianta metodologică nr.1:

Criteriile cantitative (cuantificabile) utilizate în vederea stabilirii ratingului de credit sunt:

Nr. crt.	Denumire indicator	Formula de calcul	Elementele din Bilanț / CPP	Valoare	Punctaj
1	Lichiditatea curentă	$\frac{\text{Active circulante}}{\text{Datorii curente}}$	rd.9 / rd.11 - bilanț	1,05	8
2	Lichiditatea imediată	$\frac{\text{Active circulante} - \text{Stocuri}}{\text{Datorii curente}}$	rd.9-5 / rd.11 - bilanț	0,72	8
3	Solvabilitatea	$\frac{\text{Active circulante}}{\text{Datorii totale}}$	rd.9 / rd.11+14- bilanț	0,80	10
4	Gradul de îndatorare	$\frac{\text{Datorii totale}}{\text{Total active}}$	rd.11+14 / rd.4+9+10- bilanț	0,79	8
4	Profitabilitatea	$\frac{\text{Profit net}}{\text{Total active}}$	rd. 29 sau 30 / rd.4+9+10- bilanț	0,09	8
6	Riscul valutar	-	-	0	0

Criteriile calitative (necuantificabile) utilizate în vederea stabilirii ratingului de credit sunt:

- *calitatea managementului*, mai precis experiența profesională și managerială a echipei de conducere exprimată în număr de ani vechime;
- *calitatea acționariatului societății*, urmărindu-se cu precădere reputația pe care acesta o are în sfera de afaceri locală sau națională, și ținându-se seama de diversele informații sau referințe referitoare la capacitatea acestora de a susține financiar societatea sau de a deteriora situația sa existentă;
- *calitatea politicilor comerciale*, cu accent asupra gradului de concentrare pe clienți și furnizori a societății;
- *condițiile de piață* în care își desfășoară activitatea, și măsura în care acestea permit sau nu creșterea cifrei de faceri;
- *garanțiile* primite, altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor.

Ratingul de credit se determină prin însumarea punctajelor cuprinse între 0 și 10 atribuite indicatorilor cantitativi calculați, respectiv 0 și 8 corespunzătoare celor calitativi. După cum se poate observa din grila de punctare, criteriile cuantificabile au o pondere de maxim 60% în punctajul final, în timp ce criteriilor necuantificabile li s-a alocat un procent de maxim 40%.

Corespondența dintre ratingul de credit calculat și performanța financiară corespunzătoare acestuia este cea prezentată mai jos:

<i>Rating de credit</i>	<i>Performanța financiară</i>
80 - 100	A
60 - 79	B
40 - 59	C
20 - 39	D
<20	E

În concluzie, agentul economic luat spre exemplificare înregistrează un *rating de credit* de 59,5 puncte, corespunzător categoriei de performanță financiară C.

Varianta metodologică nr.2:

Factorii obiectivi utilizați în vederea stabilirii ratingului de credit sunt exprimați prin intermediul următorilor indicatori:

Nr. crt.	Denumire indicator	Formula de calcul	Elementele din Bilanț / CPP	Valoare	Punctaj
1	Lichiditatea generală	$\frac{\text{Active curente}}{\text{Pasive curente}}$	rd.9 / rd.11 - bilanț	1,05	5
2	Lichiditatea imediată	$\frac{\text{Active lichide}}{\text{Pasive curente}}$	rd.9-5 / rd.11 - bilanț	0,72	4

3	Rata capitalurilor proprii (%)	<u>Capitaluri proprii</u> <i>Active totale</i>	rd.32 / rd.4+9+10 - bilanț	20,48%	3
4	Gradul de acoperire a dobânzii	<u>EBITDA</u> <i>Cheltuieli cu dobânzile</i>	rd.64- 65+62+63+46- 45+44-31+30- 23+22-20+19 / rd.46 - CPP	5,05	5
5	Indicator - risc valutar	<u>Flux numerar valută</u> <i>Cifra de afaceri</i>		0	1
6	Rentabilitatea economică - ROA (%)	<u>EBIT</u> <i>Active totale</i>	rd. 64-65+ 63+62+46-CPP / rd.4+9+10 - bilanț	14,4%	5
7	Rentabilitatea financiară - ROE (%)	<u>Profit net</u> <i>Capitaluri proprii</i>	rd. 29 sau 30 / rd. 32 - bilanț	44,48%	5
8	Dinamica vânzărilor	<u>Cifra de afaceri – an N</u> <i>Cifra de afaceri - an N-1</i>	rd.1 (an 2008) / rd.1 (an 2007) - CPP	1,16	5

Factorii subiectivi utilizați în vederea stabilirii ratingului de credit sunt:

- *caracteristicile industriei;*
- *caracteristicile companiei,* în acest sens analizându-se cota de piață locală deținută, facilitățile de producție, infrastructura, furnizorii și clienții;
- *acționariatul și conducerea,* punându-se accentul îndeosebi pe calitatea acționarilor, experiența conducerii, strategiile și realizările firmei sub managementul respectiv;
- *planurile și perspectivele* de viitor ale societății;
- *istoricul creditării* de care a beneficiat până în prezent clientul, cu referire îndeosebi la frecvența restanțelor și a restructurărilor de credite.

Corespondența dintre ratingul de credit calculat și performanța financiară corespunzătoare acestuia este cea prezentată mai jos:

<i>Rating de credit</i>	<i>Performanța financiară</i>
4,20 - 5,00	A
3,40 - 4,19	B
2,60 - 3,39	C
1,80 - 2,59	D
1,00 - 1,79	E

În concluzie, agentul economic luat spre exemplificare înregistrează un *rating de credit* de 4,08 puncte, corespunzător *categoriei de performanță financiară B*.

Metoda Raiffeisen Bank:

Indicatorii cantitativi utilizați în vederea stabilirii ratingului de credit sunt redați în tabelul de mai jos:

Nr. crt.	Denumire indicator	Formula de calcul	Elementele din Bilanț / CPP	Valoare	Punctaj
1	Lichiditatea generală	$\frac{\text{Active curente (incl. Ch. în avans)}}{\text{Pasive curente}}$	rd.9+10 / rd.11 - bilanț	1,07	3
2	Solvabilitatea	$\frac{\text{Active totale}}{\text{Datorii totale}}$	rd.4+9+10 / rd.11+14 - bilanț	1,26	1
3	Marja profitului din activitatea curentă (%)	$\frac{\text{Profitul din activitatea curentă}}{\text{Venituri din exploatare}}$	rd.33 sau 34 + rd.50 sau 51 / rd.10 – CPP	6,48%	1
4	Coeficientul de acoperire a dobânzii	$\frac{\text{Rezultatul din exploatare}}{\text{Cheltuieli cu dobânzile}}$	rd.33 sau 34 / rd.46 - CPP	3,36	2
5	Rata capitalului propriu (%)	$\frac{\text{Capitaluri proprii}}{\text{Total active}}$	rd.32 / rd.4+9+10 – bilanț	20,48%	1

Indicatorii calitativi utilizați în vederea stabilirii ratingului de credit sunt:

- *calitatea managementului* și îndeosebi experiența de care acesta dă dovadă, strategia de viitor a afacerii și garanțiile primite (altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor);
- *structura acționariatului*.

Correspondența dintre ratingul de credit calculat și performanța financiară corespunzătoare acestuia este cea prezentată mai jos:

<i>Rating de credit</i>	<i>Performanța financiară</i>
1,00 - 2,00	A
2,01 - 3,00	B
3,01 - 4,00	C
4,01 - 4,50	D
4,51 - 5,00	E

În concluzie, agentul economic luat spre exemplificare înregistrează un *rating de credit de 1,82 puncte*, corespunzător *categoriei de performanță financiară A*.

Din exemplele prezentate mai sus se poate observa faptul că, criteriile utilizate în aprecierea performanței financiare a agenților economici solicitanți de credite diferă în special în ceea ce privește *factorii calitativi*, care prin natura lor sunt mai subiectivi. Chiar dacă toate cele trei variante de apreciere a bonității clienților, acordă aceeași importanță factorilor calitativi în stabilirea ratingului final, ponderea acestora fiind de 40%, se poate observa că analiza efectuată de Raiffeisen Bank nu este atât de amănunțită ca și a primelor două. Astfel ea utilizează doar două criterii de apreciere: calitatea managementului și strategia de afaceri, corelate cu garanțiile primite, altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor, precum și structura acționariatului.

Varianta metodologică nr. 2 acordă o importanță mai mare factorilor calitativi în evaluarea bonității clientului realizând o analiză mai detaliată sub aspectul caracteristicilor companiei, ale acționariatului și conducerii. În plus, un criteriu foarte important în aprecierea capacității de rambursare a unui potențial debitor, și folosit de această instituție de credit este istoricul creditării, cu referire atât la restanțele înregistrate în trecut, cât și la eventualele restructurări de credite.

Analiza efectuată potrivit primei variante metodologice, poate fi însă considerată cea mai concludentă sub aspectul factorilor calitativi, încercând să evalueze în măsura posibilităților unele aspecte teoretic necuantificabile, care prin natura lor sunt subiective. Astfel, calitatea managementului a fost evaluată prin intermediul experienței profesionale și manageriale cuantificată prin vechimea exprimată în numărul de ani. Similar, și calitatea politicilor comerciale a fost apreciată în funcție de gradul de concentrare pe furnizori și clienți exprimat prin numărul acestora și ponderea cu care contribuie la realizarea cifrei de afaceri. În plus, această variantă metodologică, ca și Raiffeisen Bank, de altfel, a luat în considerare la evaluarea bonității clientului și colateralele primite în garantarea creditelor, altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor, ce sunt considerate a doua sursă de rambursare a oricărui credit.

Așadar, sub aspectul laturii subiective primele două variante metodologice s-au dovedit a avea o politică sănătoasă de creditare, care vizează o cunoaștere mai îndeaproape a clientului și o analiză mai amănunțită ce nu se limitează doar la aspecte legate de acționariat și management, cum este cazul Raiffeisen Bank.

În ceea ce privește *indicatorii cantitativi*, aceștia deși în esență sunt aceeași (legați de *profitabilitate, solvabilitate, lichiditate și risc*), modalitatea de calcul a lor, în unele cazuri diferă. Ponderea pe care o au în calculul ratingului final de credit este de 60% la toate cele trei variante de apreciere a bonității clienților exemplificate. De asemenea, se poate observa că, primele două variante utilizează un *indicator* foarte important *de apreciere a riscului valutar*, și anume măsura în care clientul este acoperit natural la acest risc, adică, dacă realizează suficiente venituri în valută în situația în care dorește să contracteze sau mai are angajate deja alte credite în valută.

Un alt indicator foarte relevant în cuantificarea riscului, dar folosit însă numai de prima variantă metodologică este *gradul de îndatorare*, care permite băncii să evalueze posibilitățile reale ale unei firme de a mai angaja un credit în funcție de quantumul prezent al datoriilor sale.

Tot în vederea cuantificării riscului, ultimele două modele exemplificate mai calculează și *gradul (coeficientul) de acoperire a dobânzii*. După cum se poate observa însă modalitatea de calcul a acestui indicator este diferită. Astfel, prin determinarea gradului de acoperire a dobânzii din rezultatul din exploatare, coeficientul obținut de Raiffeisen Bank a fost mai mic, dovedindu-se a fi mai prudentă decât ce-a de-a doua variantă care a folosit la numărătorul ecuației rezultatul total înaintea impozitelor, taxelor, deprecierii și amortizării (EBITDA), și a acordat punctajul maxim la aprecierea sa.

O situație similară se poate constata și în cazul modului de determinare și apreciere a *lichidității*. Astfel, în timp ce primele două variante metodologice raportează activele curente (circulante) la pasivele (datoriile) curente (cu scadența mai mică de un an), Raiffeisen Bank asimilează activelor curente și cheltuielile înregistrate în avans. Totodată, se poate observa că în cazul aceluiași indicator financiar calculat, grila de punctare este diferită. Astfel, lichiditate generală de 1,05 a fost apreciată de prima variantă cu 8 puncte din 10, în timp ce cea de-a doua variantă i-a oferit punctajul maxim. Raiffeisen Bank s-a dovedit și de această dată cea mai prudentă acordând lichidității generale un punctaj mediu de 3 puncte din maximum de 5, ceea ce înseamnă că societatea are capacitatea necesară transformării activelor sale în disponibilități pentru a putea face față datoriilor pe termen scurt.

Profitabilitatea sau altfel spus *rentabilitatea economică (ROA)* înregistrează și ea diferențe, atât sub aspectul formulei de calcul, cât și a grilei de evaluare, în cazul primelor două variante de apreciere a bonității clienților, care folosesc acest indicator la evaluarea bonității clienților. Astfel, și de această dată, a doua variantă utilizând o bază de raportare mai mare (EBIT - rezultatul total înaintea impozitelor și taxelor, față de profitul net) a obținut un rezultat mai mare (1,44 sau 14,4%, față de 0,09) și a evaluat și de această dată indicatorul cu punctajul maxim. Cea de-a doua variantă calculează, în plus, și *rentabilitatea financiară (ROE)* sau *rentabilitatea capitalurilor proprii*, alocând însă și acesteia numărul maxim de puncte. Prin valoarea înregistrată de cei doi indicatori de apreciere a performanței economice și financiare, se poate desprinde concluzia că societatea are capacitatea necesară obținerii de profit din întreaga sa activitate economico-financiară, ca urmare a capitalului investit.

Solvabilitatea însă, deși a fost determinată în mod diferit, potrivit variantei nr. 1 (Active circulante / Datorii totale) și Raiffeisen Bank (Active totale / Datorii totale), a fost apreciată de ambele ca fiind foarte bună, ceea ce înseamnă că societatea are o capacitate bună de transformare a activelor sale în cash pentru plata tuturor datoriilor.

Rata capitalului propriu determinată potrivit celei de-a doua variante metodologice și de Raiffeisen Bank, deși este aceeași (20,48% - rezultată în baza aceleași relații de calcul), este evaluată diferit, de această dată, ce-a de-a doua variantă dovedindu-se a fi destul de prudentă, apreciind-o cu 3 puncte din 5, față de maximum oferit de Raiffeisen Bank.

Din analiza indicatorilor financiari calculați de cele trei variante de evaluare a bonității clienților se pot desprinde următoarele concluzii:

- chiar dacă Raiffeisen Bank s-a dovedit adesea a fi mai restrictivă la aprecierea unor indicatori financiari (lichiditatea și gradul de acoperire a dobânzii) decât celelalte două, în final a încadrat clientul în categoria de performanță financiară A, datorită aprecierii bune aduse celor doi indicatori calitativi folosiți;
- varianta metodologică nr. 1 se consideră a fi cea mai prudentă atât prin prisma factorilor cantitativi, unde a fost mai exigentă în aprecierea lichidității și profitabilității decât varianta metodologică nr. 2, și a evaluat în plus față de ea la categoria indicatorilor de risc, gradul de îndatorare a clientului, cât și a celor calitativi, unde a încercat să găsească în măsura posibilităților niște criterii obiective de evaluare a unor aspecte care teoretic sunt necuantificabile, și să elimine astfel subiectivismul caracteristic lor.

În concluzie, comparând cele trei modele de determinare a bonității clienților, nu putem afirma că una este corectă și celelalte nu. Tot ceea ce putem spune este că normele de creditare ale Raiffeisen Bank sunt mai permissive decât ale celorlalte două numai prin prisma factorilor calitativi, care s-au dovedit însă a fi decisivi în acest caz, dovadă încadrarea agentului economic în categoria de *performanță financiară A*, prin care s-a expus la un risc de credit mai mare.

Spre deosebire de aceasta, varianta metodologică nr. 1 s-a dovedit a fi cea mai prudentă, atât sub aspectul laturii cantitative, dar mai ales a celei calitative, care s-a demonstrat

a fi cea mai eficientă dintre cele trei supuse analizei, același agent economic fiind încadrat în categoria de *performanță financiară C*.

Cea *de-a doua* variantă metodologică, deși beneficiază de cel mai complex ansamblu de indicatori economico-financiari, s-a dovedit a fi mult mai lejeră la evaluarea acestora. Indicatorii calitativi, și ei, deși sunt analizați în profunzime, existând o serie de subcriterii de evaluare a lor, își mențin caracterul subiectiv specific lor. Toate acestea justifică încadrarea agentului economic analizat în *categoria de performanță financiară B*.

Stabilirea categoriei de performanță financiară pe baza criteriilor de apreciere cantitativă și calitativă rămâne așadar la latitudinea fiecărei bănci, fiind corelată practic cu atitudinea pe care o manifestă față de risc. Indiferent însă dacă este vorba despre o instituție de credit prudentă, neutră sau dispusă la a-și asuma riscuri, normele interne de stabilire a bonității clienților solicitanți de credite trebuie să respecte criteriile minime impuse de Banca Națională a României prin Regulamentul nr.5/2002 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, cu modificările și completările ulterioare, potrivit căruia¹⁰: "Factorii cantitativi se vor referi în principal la următorii indicatori, acolo unde aceștia pot fi determinați: lichiditate, solvabilitate, risc și profitabilitate. Factorii calitativi se vor putea referi la aspecte legate de modul de administrare a entității economice analizate, de calitatea acționariatului, de garanțiile primite (altele decât cele care sunt acceptate la diminuarea expunerii față de debitor) și de condițiile de piață în care aceasta își desfășoară activitatea."

¹⁰ Regulamentul nr.5/2002 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, cu modificările și completările ulterioare, Cap. Clasificarea creditelor și plasamentelor, art. 5, alin.2

CAP.3

IMPORTANȚA EVALUĂRII BONITĂȚII CLIENTULUI CREDITAT ÎN MANAGEMENTUL RISCULUI DE CREDITARE. CERINȚELE ACORDULUI BASEL II.

ABORDAREA EXPUNERII LA RISC A INSTITUȚIILOR DE CREDIT PRIN PRISMA PREVEDERILOR ACORDULUI BASEL II.

Noul Acord de la Basel are drept obiectiv stabilirea unui cadru mai performant al managementului riscului și al guvernancei corporatiste pentru bănci, și implicit consolidarea stabilității financiare a întregului sistem bancar.

Instrumentele de realizare a acestui obiectiv sunt structurate pe trei piloni, și anume:

- cerințele minime de capital;
- procesul de supraveghere;
- disciplina de piață.

Noul acord menține definiția capitalului și a necesarului minim de 8% din expunerea la risc, însă perfecționează metodele de evaluare a riscului.

$$\frac{\text{Total capital}}{\text{Active ponderate funcție de riscul de credit} + \text{Active ponderate funcție de riscul operațional} + \text{Active ponderate funcție de riscul de piață}} \geq 8\%$$

Figura nr. 1 – Basel I versus Basel II

BASEL I	BASEL II		
	Pilonul I	Pilonul II	Pilonul III
Reguli pentru stabilirea nivelului minim de capital pentru acoperirea: - Riscului de credit (Acordul din 1988) - Riscului de piață (Amendamentul din 1996)	<i>Cerințe minime de capital</i> - Riscului de credit - Riscului de piață - Riscului operațional	<i>Supravegherea adecvării capitalului</i> - Accentuarea rolului autorității de supraveghere	<i>Disciplina de piață</i> - Cerințe de raportare

Sursa: F. Georgescu, *Basel II - a new step for the modernization of the romanian banking system*

IMPLEMENTAREA ACORDULUI BASEL II ÎN SISTEMUL BANCAR ROMÂNESC

Strategia de implementare stabilită de Banca Centrală a cuprins **patru etape**, și anume:

- **Etapa I** - inițierea dialogului și realizarea schimbului de informații cu entitățile naționale (Asociația Română a Băncilor, Ministerul Finanțelor Publice, Comisia Națională a Valorilor Mobiliare) și internaționale (alte autorități de supraveghere) implicate în procesul Basel II;
- **Etapa II** - dezvoltarea mijloacelor pentru realizarea supravegherii sectorului bancar la standardele impuse de Basel II, în special prin:
 - **Etapa III** - validarea modelelor interne de rating ale instituțiilor de credit;
 - **Etapa IV** - verificarea aplicării prevederilor Basel II la instituțiile de credit.

Primele trei etape s-au finalizat cu succes pe parcursul anilor 2005 - 2006, cea de-a patra etapă demarând abia de la 1 ianuarie 2007.

Ca fi orice altă schimbare, și implementarea Acordului Basel II prezintă o serie de aspecte pozitive, dar și neajunsuri la nivelul sistemelor bancare. Printre principalele *avantaje* pe care le aduce Basel II la nivelul sistemului bancar românesc, se numără:

- urmărește specificul activității fiecărei instituții de credit și profilul de risc al acesteia;
- conduce la dezvoltarea pieței agenților de rating;
- asigură diversificarea metodelor privind evaluarea riscurilor și stabilirea cerințelor de capital de la un nivel simplificat la un nivel sofisticat;
- determină reducerea cerințelor de capital în contextul evoluției de la o abordare simplificată la abordări avansate;
- stimulează transparența și disciplina de piață;
- presupune formarea resurselor umane în vederea:
 - utilizării eficiente a procedurilor de evaluare ale agenților de rating,
 - desfășurării procesului de supraveghere la nivelul cerințelor Pilonului 2;
 - validării modelelor interne ale instituțiilor de credit de către Banca Națională a României.

În ciuda avantajelor menționate mai sus, există și *dezavantaje*, cel mai semnificativ fiind acela că presupune alocarea de resurse umane și financiare suplimentare, costuri care însă, pe termen mediu, se estimează că vor fi compensate prin diminuarea cerințelor de capital.

NOUL SISTEM DE RATING CORPORATIV LA RAIFFEISEN BANK- EXPRESIE A PREVEDERILOR ACORDULUI BASEL II.

Noul Sistem de Rating Corporativ este elaborat în concordanță cu reglementările Basel II privind abordarea internă a sistemului de rating.

Sistemul de rating corporativ este format din două sub-sisteme: Rating-ul clientului și Rating-ul garanțiilor.

Un credit corporativ este definit, în mod obișnuit ca o datorie a companiei ce poate fi rambursată din veniturile generate din activitatea de bază a firmei. Se includ în această definiție toate entitățile ce țin de sectorul public pentru care nu se aplică criteriile specifice creditelor de stat.

În principiu, toate creditele ce nu sunt acoperite de definițiile referitoare la creditele acordate băncilor, statului și persoanelor fizice sunt considerate credite corporative.

1. Conceptul general privind Sistemul de rating al clientului

Presupune calcularea a șase indicatori financiari, indicatori ce sunt apoi comparați cu nivelurile de referință stabilite pentru diverse industrii și standarde contabile, acordându-se un rating (între 1,0 și 5,0). Cele șase rating-uri se adună iar suma se împarte la 6.

Rating-ul cantitativ astfel calculat servește drept punct de pornire pentru analiza calitativă, în urma căreia după o posibilă înrăutățire sau îmbunătățire a rating-ului rezultă rating-ul final al clientului.

2. Indicatorii de rating

$$1. \text{Acoperirea dobânzii} = \frac{\text{Profitul înainte de a deduce cheltuielile cu dobânda și impozitele (EBIT)}}{\text{Cheltuielile privind dobânzile}} \times 100$$

$$2. \text{Marja veniturilor ordinare} = \frac{\text{Venituri ordinare}^{11}}{\text{Total venituri}} \times 100$$

$$3. \text{Marja EBTDA} = \frac{\text{Venituri ordinare + deprecieri \& amortizare}}{\text{Total venituri}} \times 100$$

$$4. \text{Rata capitalurilor proprii} = \frac{\text{Capitaluri proprii – acțiuni de trezorerie – rambursări către asociați – fond comercial \pm ajustări manuale}^1}{\text{total active-avansuri producție în curs de execuție-leasing înregistrat extrabilanțier \pm ajustări manuale}} \times 100$$

¹¹ Venituri ordinare = EBIT + venituri financiare – cheltuieli financiare

$$5. \text{Randamentul} = \frac{\text{venituri ordinare (anualizate)} + \text{cheltuieli privind dobânzile}}{\text{total active} - \text{avansuri producție în curs de execuție} - \text{leasing înregistrat extrabilanțier} \pm \text{ajustări manuale}} \times 100$$

$$6. \text{Perioada de amortizare a datoriei} = \frac{\text{datorie purtătoare de dobândă} - \text{numerar și depozite bancare} - \text{investiții pe termen scurt}}{\text{venituri ordinare} + \text{depreciere \& amortizare}} \times 100$$

3. Evaluarea calitativă

Noul model de rating cuprinde următorii parametri calitativi:

- -Proprietate / Management
- -Industrie
- -Mediu afaceri
- -Flexibilitate financiară
- -Relația clientului cu banca

BONITATEA CLIENTULUI CREDITAT-CRITERIU ÎN CLASIFICAREA PORTOFOLIULUI DE CREDITE ȘI ÎN DETERMINAREA PROVIZIOANELOR SPECIFICE DE RISC DE CREDIT.

Categoria de bonitate a clientului determinată prin corelarea performanțelor economico-financiare cu serviciul datoriei, constituie totodată și criteriul de bază în acordarea și clasificarea creditelor.

Categoriile de performanță financiară vor fi notate de la A la E, în ordine descrescătoare a calității acestora.

În cazul debitorilor din sectorul instituțiilor de credit, performanța financiară se încadrează direct în categoria A.

În cazul debitorilor persoane fizice, evaluarea performanței financiare¹² se realizează potrivit criteriilor stabilite de instituțiile de credit prin norme interne, pornindu-se de la procedura de clasificare a clientelei pe categorii de risc de nerambursare elaborată de acestea.

¹² Regulament BNR nr. 3/2009, M.O. nr. 200/2009

Evaluarea performanței financiare a unei entități economice din afara sectorului instituțiilor de credit va conduce la încadrarea acesteia în una din cele cinci categorii de performanță financiară. Această evaluare se va realiza potrivit normelor interne ale instituțiilor de credit pe baza unui punctaj atribuit unor factori cantitativi și calitativi.

Indicatorii de bonitate se calculează pe baza datelor cuprinse în situațiile financiare ale entității economice, întocmite conform reglementărilor emise de Ministerul Finanțelor Publice sau de autorități competente similare din alte țări, iar categoria de performanță financiară determinată contribuie la stabilirea categoriei de clasificare a creditelor în luna următoare celei în care băncii i se prezintă raportările respective.

În cazul în care băncile se găsesc în imposibilitatea de a evalua performanța financiară a unui client, persoană juridică, în afara celor din sectorul instituțiilor de credit, acesta va fi încadrat direct în categoria E.

Frecvența cu care se determină categoria de performanță financiară a unei entități economice va coincide cu frecvența cu care se întocmesc situațiile financiare. În vederea clasificării creditelor pe perioada cuprinsă între două întocmiri ale situațiilor financiare se menține ultima categorie de performanță financiară determinată.

➤ ***Bonitatea clientului creditat - criteriu în determinarea provizioanelor specifice de risc de credit***

Determinarea bonității financiare reprezintă totodată o metodă de analiză a întreprinderilor prin prisma riscului pe care acestea îl reprezintă pentru un investitor, pentru bănci sau pentru parteneri de afaceri, delimitând firmele în întreprinderi cu bonitate financiară bună și foarte bună, satisfăcătoare și slabă, precum și în întreprinderi expuse sau neexpuse dificultăților financiare, în ultimă instanță falimentului.

O altă implicație a bonității clienților în procesul creditării constă în determinarea necesarului de provizioane specifice de risc aferent unui credit sau plasament care se realizează prin parcurgerea următoarelor etape¹³:

1. clasificarea creditelor și/sau plasamentelor:

1.1. identificarea din cadrul sumelor înregistrate în conturile de credite/plasamente a tuturor extraselor reprezentând expuneri din operațiuni derulate cu un anumit debitor și, pentru fiecare dintre expuneri, identificarea celorlalte atribute necesare pentru realizarea operațiunii de provizionare;

1.2. clasificarea acestor expuneri prin aplicarea simultană a următoarelor criterii

a) în cazul instituțiilor de credit :

- serviciul datoriei;
- performanța financiară;
- inițierea de proceduri judiciare .

b) în cazul instituțiilor financiare nebancale :

- serviciul datoriei;
- inițierea de proceduri judiciare .

¹³ *Regulament BNR nr. 3/2009, M.O. nr. 200/2009*

1.3. reclassificarea acestor expuneri într-o singură categorie, pe baza principiului declasării prin contaminare (luarea în considerare a celei mai slabe dintre categoriile individuale de clasificare).

2. determinarea necesarului de provizioane specifice de risc de credit :

2.1. etapă cu caracter opțional – diminuarea expunerilor care sunt garantate

astfel:

a) prin deducerea din expunerea băncii față de debitor a garanțiilor acceptate a fi luate în considerare, în cazul unui credit clasificat în categoria “standard”, “în observație”, “substandard”, “îndoielnic” și “pierdere”, în situația în care nu s-au inițiat proceduri judiciare și în situația în care toate sumele respectivului credit înregistrează un serviciu al datoriei de cel mult 90 de zile.

b) prin luarea în considerare a întregii expuneri indiferent de garanții în cazul unui credit clasificat în categoria “pierdere”, în situația în care s-au inițiat proceduri judiciare sau în situația în care cel puțin una dintre sumele respectivului credit înregistrează un serviciu al datoriei mai mare de 90 de zile.

2.2. aplicarea coeficientului de provizionare asupra bazei de calcul obținute.

3. reluarea etapelor 1 și 2 pentru toți ceilalți debitori față de care împrumutătorul înregistrează expuneri din credite/plasamente .

Coeficienți de provizionare aferenți categoriilor de clasificare

Coeficienți de provizionare Categ.de clasificare credi- telor/plasamentelor	Credite înregistrate în valută acordate debitorilor persoane fizice, expuși la riscul valutar	Credite/plasamente altele decât cele din coloana precedentă
Standard	0.07	0
În observație	0.08	0,05
Substandard	0.23	0,2
Îndoielnic	0.53	0,5
Pierdere	1	1

Constituirea de provizioane specifice de risc de credit se referă la crearea acestora și se va realiza prin includerea pe cheltuieli a sumei reprezentând nivelul necesarului de provizioane specifice de risc de credit.

IMPLICAȚIILE BONITĂȚII CLIENȚILOR ÎN DETERMINAREA NIVELULUI DOBÂNZILOR LA CREDITELE BANCARE.

Întrucât dobânda practică de bănci cuprinde și ea o măsură a riscului de creditare este recomandabil ca ea să fie diferențiată în raport de situația financiară a clientului debitor și respectiv a categoriei de risc la care se încadrează creditul în discuție.

În acest context este util a se opera cu un instrument de lucru¹⁴ adecvat, care să permită corelarea dintre dobânda practică și riscul la care se expune banca prin acordarea creditului.

Se pleacă de la o dobândă considerată de bază, la care se adaugă o marjă de risc, exprimată în puncte procentuale, ce crește pe măsură ce creditul devine mai riscant. Într-un fel, se apreciază că dobânda diferențiată, calculată și apoi negociată, mai ales în cazul creditelor riscante, trebuie să joace un rol inhibitor, să diminueze apetitul de credit al întreprinzătorului mai puțin prudent, prin nivelul ridicat al prețului plătit pentru resursa împrumutată.

Un astfel de instrument de lucru ar putea fi conceput astfel:

Categoria de credit	Dobânda percepută
Standard	dobândă normală
În observație	dobândă normală+3 puncte procentuale
Substandard	dobândă normală+5 puncte procentuale
Îndoielnic	dobândă normală+10 puncte procentuale
Pierdere	nu se creditează

Având în vedere că pe lângă câștigurile directe, imediate și cuantificabile, cuprinzând dobânda și comisioanele de încasat, în condițiile unei concurențe crescânde pe piața bancară crește și importanța câștigurilor indirecte, greu de cuantificat și incerte, printre care se numără inițierea sau menținerea unor relații cu clienții, creșterea depozitelor și a cererii pentru servicii bancare etc. In acest sens consider necesar ca băncile ,odată cu analiza periodică a situațiilor financiare ale clienților să reducă dobânda stabilită la acordarea creditului în cazul în care indicatorii care au stat la baza acordării creditului și la stabilirea dobânzii s-au îmbunătățit.

De asemenea consider necesar ca băncile să trateze clienții ca pe adevărați parteneri de afaceri, nu doar ca pe o sursă de profit, aceștia să fie informați atât despre posibilitatea negocierii dobânzii, condițiile și limitele acestei negocieri, acest aspect fiind mai mult teoretic, cât și despre costurile totale (DAE) pe care le comportă un credit.

¹⁴ I.Trenca –Metode și tehnici bancare, Ed. Casa Cărții de Știință Cluj-Napoca 2002, pag.192

CAP.4.

GESTIUNEA PORTOFOLIULUI DE CREDITE AFLATE ÎN DIFICULTATE- IMPLICAȚIILE BONITĂȚII CLIENȚILOR CREDITAȚI

DEPRECIEREA BONITĂȚII CLIENȚILOR UN SEMNAL AL APARIȚIEI CREDITELOR NEPERFORMANTE

Este dificil de apreciat când se va produce *prăbușirea* unei companii. Dacă s-ar putea proiecta un mecanism de anticipare a eșecului unei firme atunci:

- fie eșecul nu ar mai avea loc datorită măsurilor corective de orice fel luate, care să dea certitudinea asupra acestui lucru;
- fie profeția s-ar împlini de la sine, datorită retragerii de către bancheri a facilităților de creditare.

Eșecul poate fi interpretat în mai multe feluri, în funcție de problemele pe care le implică sau de situația cu care se confruntă firma, nu în mod necesar colapsul și dizolvarea unei firme.

Principala cauză a eșecului unei firme o reprezintă *managementul financiar defectuos* atât pe termen scurt, cât și în ceea ce privește imposibilitatea finanțării investițiilor din surse pe termen lung. Acest aspect conduce la epuizarea fondului de rulment, cu scopul de a remedia deficiențele activității. Există multiple cauze care pot aduce firma într-o astfel de situație:

- incapacitatea de a recupera lichidități de la debitori;
- retragerea împrumuturilor;
- investiții în mijloace fixe folosind finanțări pe termen scurt și neputând realiza profituri imediate;
- creșterea stocurilor (voluntară sau involuntară);
- plățirea forțată a creditelor pentru a menține aprovizionarea la nivelul dorit și pentru păstrarea încrederii în firmă;
- neputința de a limita costurile administrative în concordanță cu volumul activității;
- politici de preț neeconomicoase.

Semnalele care pot fi identificate din studiul rapoartelor financiare ale unei firme se pot grupa în:

1. Semnale ușor identificabile:

- creșterea masivă a contului creditorilor (datoriile) ceea ce reprezintă incapacitatea de a menține sistemul de plată anterior;
- creșterea substanțială a stocurilor, reprezintă incapacitatea de a vinde produsele;
- reducerea lichidităților disponibile, deci sunt probleme la nivel operațional (cost, volum de producție sau preț);
- creșterea sumelor împrumutate pe termen scurt poate fi o problemă în cazul unui curs de schimb fluctuant;
- creșterea sumelor împrumutate pe termen lung la o durată mai mare și la cursuri fixe, problemele sunt mai mici;

- reducerea investițiilor viitoare – influențată mai mult de lipsa de lichidități, decât de nevoile reale ale activității;
- reducerea dividendelor plătite – un semnal care avertizează asupra lipsei de încredere în viitorul firmei;
- relația dintre mărimea conturilor (creditori, debitori, vânzări, profit) poate fi sugestivă. Luate separat, fiecare înseamnă ceva, dar împreună ele pot indica modul în care firma interacționează cu piața pe termen scurt.

2. Semnale greu de identificat:

- norme de capitalizare – tind să elimine costurile din contul de profit și pierdere și să le reintroducă pe activ în bilanțul contabil.

Un exemplu tipic este al includerii dobânzii pentru banii împrumutați în vederea construirii unei clădiri, în valoarea finală a mijlocului fix, sau a înregistrării costului manoperei executate de salariați, ca element ce adaugă valoare unui activ și nu ca cheltuială.

Aplicarea unor astfel de norme aduce după sine modificarea valorii profitului datorită creșterii investițiilor de capital, percepute în mod pozitiv drept investiții în viitorul firmei. Astfel în declarația privind fluxul de numerar primele semnale reprezintă costuri operaționale, transformate în acest caz în investiții de capital care se imobilizează până la finalizarea și punerea în funcțiune (recepție) a clădirii;

- reevaluări frecvente ale activelor – în condițiile unei inflații ridicate și în încercarea de a îmbunătăți situația prezentată în bilanțul contabil, se fac adesea, reevaluări ale activelor și ca urmare cresc:
 - cheltuielile cu amortizarea;
 - cheltuielile cu taxele locale la buget;
 - capitalul.

3. Semnale care apar fără nici un avertisment :

Multe indicii privind potențialele probleme de lichiditate ale unei firme sunt adânc îngropate în cifrele reprezentând totalurile conturilor (cheltuielile cu reclama sau marketingul în general). Rapoartele financiare care sunt publicate conțin informații bine cunoscute, dar unele probleme sunt lăsate să iasă la iveală numai în momentul în care experții contabili trebuie să semneze rapoartele financiare, deci în mod obișnuit ei sunt cei care forțează apariția problemei. Din păcate multe din aceste evenimente sunt date în vileag mult prea târziu.

4. Semnale, altele decât cele prin cifre care anunță apariția unui credit neperformant:

- expansiune rapidă: a volumului, a principalelor conturi, a capitalului angajat;
- incapacitatea de a întocmi la timp rapoartele financiare și situația conturilor;
- încetinirea ritmului perioadei de recuperare a sumelor de încasat;
- întreruperi frecvente ale producției;
- pierderea unuia sau mai multor clienți importanți, cu poziție financiară solidă;
- vânzarea activelor în afara cadrului obișnuit de afaceri;
- achiziții speculative de inventar, care se abat de la practica normală de achiziție;
- combinarea funcțiilor de președinte și director executiv, mai ales când acestor funcții li se asociază și un pachet mare de acțiuni proprii;
- demisii frecvente din consiliul de conducere;
- schimbări intervenite în conduita unor persoane cheie;
- lipsa de experiență;
- vânzarea de acțiuni aparținând proprietarului sau directorului firmei;
- trecerea de achiziții de active, la leasing;
- un comportament acaparator al conducerii.

5. Semnale de avertizare din interiorul băncii:

- nerespectarea contractului de credite;

- solicitări prea dese de credite;
- scopul creditului solicitat este neclar;
- probleme în obținerea garanțiilor;
- retrageri mari de numerar;
- procese și litigii cu alți creditori etc.

ARIERATELE DE PLĂȚI, SISTEMUL BANCAR ȘI DISCIPLINA FINANCIARĂ **ARIERATELE DE PLĂȚI.**

Se poate aprecia că există o legătură de directă proporționalitate între creditele neperformante (fie bancare, fie inter-întreprinderi) și adâncirea dezechilibrelor din economie.

Operatorii economici trebuie să acorde o importanță deosebită poziției financiare în general; surselor de finanțare, politicii de îndatorare, fluxurilor de trezorerie, acestea influențând atât performanțele economico-financiare cât și serviciul datoriei și în final categoria de bonitate.

Între ariatele și bonitatea clienților există o relație de intercon condiționare, generându-se reciproc și anume ariatele determină deteriorarea categoriei de bonitate și implicit credite mai scumpe sau imposibilitatea de a contracta credite, fapt care la rândul său crează noi arierate.

Prin arierate¹⁵ înțelegem plățile restante, neonorate printr-un transfer corespunzător de bani, în intervalul de timp prevăzut prin contracte și în normele legale cu privire la decontările dintre agenții economici: firme, bănci, organisme guvernamentale.

Arieratele sunt o parte de “balast” care duc la blocarea circulației bănești și a puterii de cumpărare, provoacă blocaje economico-financiare și decorelarea economiei nominale de economia reală.

IMPLICAȚIILE ARIERATELOR DE PLĂȚI ASUPRA BONITĂȚII

CLIENȚILOR

Arieratele bancare influențează serviciul datoriei¹⁶ prin care se înțelege capacitatea debitorului de a-și onora datoria la scadență, exprimată în număr de zile întârziere la plată, de la data scadenței.

Conform Regulamentului BNR nr.3/2009, încadrarea clienților în categorii de bonitate se va face după serviciul datoriei astfel:

- categoria “**standard**” în cazul în care clientul nu are rate nerambursate și dobânzi neachitate mai vechi de 15 zile;
- categoria “**în observație**” în cazul în care ratele scadente și dobânzile sunt achitate cu o întârziere de 16-30 zile ;
- categoria “**substandard**” în cazul în care ratele scadente și dobânzile neachitate au o întârziere de 31-60 zile;
- categoria “**îndoielnic**”, în cazul în care ratele și dobânzile au o întârziere de 61-90 zile;
- categoria “**pierdere**” – clientul are datorii restante mai vechi de 90 zile și este în imposibilitatea de a-și onora obligațiile.

Serviciul datoriei este un aspect aparte al analizei pe care ofițerul de credite o efectuează pentru clienții existenți ai băncii. Deși este apreciat pe trecut el pune în valoare comportamentul clientului

¹⁵ Gh.Popescu-Interacțiunea real-nominal în dinamica economiei românești-Publicații www.bnro.ro

¹⁶ Reg. BNR nr.5/2002, MO nr. 626/2002

în relația cu banca, moralitatea și responsabilitatea pe care acesta o investește în relația de parteneriat.

În urma coroborării performanțelor economico-financiare și a serviciului datoriei se va definitiva **categoria de bonitate** a clientului conform matricei de mai jos:

Serviciul datoriei	Standard	În observație	Substandard	Îndoielnic	Pierdere
Perform. financiare					
A	Standard	În observație	Substandard	Îndoielnic	Pierdere
B	În observație	Substandard	Îndoielnic	Pierdere	Pierdere
C	Substandard	Îndoielnic	Pierdere	Pierdere	Pierdere
D	Îndoielnic	Pierdere	Pierdere	Pierdere	Pierdere
E	Pierdere	Pierdere	Pierdere	Pierdere	Pierdere

IMPLICAȚIILE ARIERATELOR CLIENȚILOR CREDITAȚI ASUPRA BĂNCILOR

Portofoliul de credite al unei bănci comerciale. Provizioanele specifice pentru riscul de credit.

Băncile încearcă să echilibreze portofoliile lor de credite și implicit raportul dintre risc și profit prin dispersarea împrumuturilor în diverse domenii, cărora li se asociază caracteristici de risc diferite.

Principiul diversificării ne arată că pierderile efective ale unui portofoliu de credite pot fi previzionate mult mai exact și diminuate pe măsură ce numărul de credite separate din portofoliu devine din ce în ce mai mare și răspândit pe afaceri de natură diferită.

Apariția creditelor neperformante, dar mai ales creșterea lor în timp, creează băncii o serie de implicații financiare nedorite, acestea concretizându-se de cele mai multe ori în a se înregistra în contabilitate venituri artificiale, care la rândul lor sunt impozitate, în diminuarea surselor de creditare, generatoare de profit, ca urmare a imobilizărilor create, în crearea de noi rezerve și provizioane cât mai mari, ce duc implicit la diminuarea profitului, la dividende mai mici, și în final, chiar la pierderi de capital propriu.

Pentru a se evita sau preîntâmpina situațiile de mai sus fiecare agent economic care solicită un credit de la o bancă comercială va fi încadrat într-o categorie de credit. Acestor categorii de credite le corespunde cota procentuală a provizionului de risc care trebuie constituit, cotă aplicată asupra întregii sume reprezentând credit și dobânzi datorate și anume.

Coefficienți de provizionare Categ.de clasificare a credi- telor/plasamentelor	Credite înregistrate în valută acordate debitorilor persoane fizice,expuși la riscul valutar	Credite/plasamente altele decât cele din coloana precedentă
Standard	0.07	0
În observație	0.08	0,05
Substandard	0.23	0,2
Îndoielnic	0.53	0,5
Pierdere	1	1

O dată cu aplicarea Regulamentului nr.2/2000 și a normelor metodologice specifice, începând cu noiembrie 2000, s-a introdus obligativitatea clasificării portofoliului de credite și în funcție de alte două criterii – a) serviciul datoriei; b) inițierea de proceduri judiciare – considerate fiind criterii de maximă importanță pentru caracterizarea capacității clienților de a-și onora obligațiile față de bancă. Criteriul „inițierea de proceduri judiciare” se referă la cel puțin una din următoarele situații:

- față de clientul debitor instanța a acceptat cererea de declanșare a procedurii de reorganizare judiciară sau a procedurii de faliment, în cazul persoanelor juridice, fie de executare silită a patrimoniului, în cazul persoanelor fizice, cererea fiind depusă, fie de către un terț;
- printr-o hotărâre judecătorească definitivă s-a dispus învestirea cu formulă executorie a contractului de credit, precum și a contractelor de garanții aferente.

Avându-se în vedere relevanța acestor criterii pentru caracterizarea performanței financiare a clienților nonbancari, beneficiari ai creditelor, în acțiunea sistematică de clasificare a portofoliului de credite, băncile comerciale fac uz de următoarea matrice:

Serviciul datoriei (întârzieri la plată)	Proceduri judiciare	
	Neinițiate	Inițiate
0-15 zile	Standard	Pierdere
16 – 30 de zile	Observație	Pierdere
31 – 60 de zile	Substandard	Pierdere
61 – 90 de zile	Îndoielnic	Pierdere
minim 91 de zile	Pierdere	Pierdere

Creditele neperformante se pot defini ca fiind acele împrumuturi bancare acordate clienților a căror situație economico-financiară, deteriorată din diverse cauze, în diverse faze

ale procesului de creditare, nu mai asigură condiții de rambursare integrală sau parțială a creditului și de achitare a dobânzilor și comisioanelor datorate.

Creditele în momentul când devin neperformante generează o serie de neajunsuri pe mai multe planuri și anume:

1. Din punct de vedere al băncii :

- a) diminuarea profitului;
- b) înregistrarea unor venituri artificiale (venituri de încasat) impozabile;
- c) diminuarea surselor de creditare generatoare de profit.

În practica bancară compensarea costului unui credit neperformant se face prin derularea mai multor credite performante.

- d) creșterea provizioanelor;
- e) diminuarea capitalului propriu;
- f) diminuarea patrimoniului prin trecerea în afara bilanțului.

Pentru a menține solvabilitatea, sumele aferente creditelor neperformante, vor fi luate din profit sau din alt activ al băncii.

2. Din punct de vedere al clientului:

- a)diminuarea cifrei de afaceri;
- b) creșterea debitorilor;
- c) diminuarea profitului;
- d) diminuarea capitalurilor;
- e) creșterea obligațiilor și generarea falimentului.

3. Din punct de vedere macroeconomic:

- a) blocaj financiar;
- b)perturbații în ramuri și subramuri ale economiei;
- c)limitarea activității de comerț exterior prin limitarea importurilor și a exporturilor;
- d) dereglări monetare .

Din practica de creditare se poate desprinde faptul că majoritatea creditelor neperformante au la bază o lipsă de cunoaștere exactă a managerului despre afacerea ce a întreprins-o și o slabă analiză a afacerii de către ofițerul de credite.

Planul de afaceri trebuie să aibă următorul conținut:

- prezentarea generală a societății.

Acest lucru se referă la: forma juridică, nivelul capitalului, numele patronilor sau deținătorilor de acțiuni, adresa, obiectul de activitate, tipul de activitate);

- prezentarea afacerii - riscurile afacerii.

Promovarea unei afaceri eficiente și implicit credite de calitate depinde de calitatea investigației pe care banca o face privind baza de credit a solicitantului. Băncile trebuie să evalueze riscurile cu care au de-a face în creditarea unei afaceri, să cerceteze motivul împrumutului și să identifice sursele de restituire care depind de derularea afacerii pe care o creditează, deci dacă afacerea va fi profitabilă și dacă funcționarea ei în viitor va genera profit și suficient disponibil pentru a rambursa împrumuturile.

- analiza pieței

Se analizează dacă: piața este saturată, segment de piață în creștere/declin, produs învechit, moda, distribuție, cost, transport, competiție, costuri de publicitate, portofoliul de clienți (ca număr și reputație).

- procesul de producție.

Se verifică modul cum este organizat procesul de producție, etapele și cerințele pe fiecare etapă (personal, suprafață, echipamente, mijloace de transport, materiale, căi de acces etc), tipuri de fabricație (în serie, la comandă, sezonieră), caracteristicile producției (specială,

standard), tehnologie și procedeele tehnologice aplicate, timpul, controlul calității, costul calității, costul energiei, uzura utilajelor, cheltuieli cu protecția mediului.

Pentru a fi eficientă o companie trebuie să ia în primul rând cele mai bune decizii privind producția și desfacerea, să dispună de o organizare care să-i permită obținerea unor rezultate maxime.

➤ informații financiare:

Situații financiare pentru perioadele anterioare și curente, proiecții financiare. Abilitatea debitorului de a restitui creditul depinde de situația financiară. Pe baza planului de afaceri prezentat de companie se va folosi metoda diagnosticării **SWOT** care presupune identificarea următoarelor elemente: Strengths-puncte tari; Weaknesses-puncte slabe; Opportunities-posibilități; Threats-amenințări. Se bazează pe tehnica investigațiilor, respectiv a chestionării, prin aplicarea de întrebări¹⁷.

În final, toate informațiile obținute sunt grupate pe componentele analizei, fiind relevați factorii interni și externi ce influențează bunul mers al activității și puse în valoare punctele tari, punctele slabe, posibilități viitoare, amenințările. Rezultatele analizei factorilor externi este concentrată și pe considerațiile de ordin politic și al legislației, pe cele economice (cererea de produse, canalele de distribuție, gusturile și moda, nivelul prețurilor, venitul consumatorilor, nivelul exporturilor și importurilor, curs valutar, taxe și impozite, tarife vamale etc.), cele sociale și nu în ultimul rând pe cele privind utilizarea de tehnologii eficiente și de protecție a mediului.

Esența aplicării ei constă în analiza cauză – efect, iar calitatea diagnosticului depinde de măsura în care s-au identificat cauzele generatoare de disfuncționalități.

Ofițerii de credite vor analiza *situația bonității clienților*¹⁸ pe baza unui sistem de indicatori de structură și performanță. Indicatorii de bilanț sunt indicatori statistici bazați pe date contabile la un moment dat. De aceea, pentru o mai bună apreciere a situației unui client și a înțelegerii activității acestuia, se impune analiza acestor indicatori în evoluție și în comparație cu alți clienți din aceeași ramură de activitate. Băncile manifestă o dependență mare în decizia lor privind acordarea creditului față de indicatorii de bonitate și de garanțiile solicitantului, dar acești indicatori nu exprimă în totalitate realitatea, ei ar trebui să fie doar o carte de vizită a companiei, iar garanția ar trebui privită ca o măsură asiguratorie, nu ca o certitudine de recuperare a creditului prin valorificarea ei. Riscul garanției rezultă din incertitudinea băncii asupra posibilităților de a-și recupera creanțele din ultima sursă pe care o are la dispoziție, după epuizarea tuturor celorlalte căi.

Garanțiile pentru creditele acordate pot fi delimitate în două mari categorii: **a) garanții rele și b) garanții personale.**

Garanțiile reale se caracterizează prin luare sub gaj a unor bunuri mobile sau imobile, după caz, de la persoanele fizice sau juridice care solicită creditul, bunuri, care în cazul nerambursării creditului, vor fi valorificate de către bancă cu scopul recuperării creanțelor sale. Formele garanției reale sunt **gajul și ipoteca.**

Garanțiile personale se referă la garantarea de către o *terță persoană*, fizică sau juridică, a împrumutului contractat de către un debitor. În cazul în care persoana împrumutată nu restituie creditul, terțul are obligația să plătească datoria din patrimoniul său, în contul obligației neonorate de către debitor.

¹⁷ Ioan I. TRENCA, *Metode și Tehnici Bancare*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002, p. 217.

¹⁸ „Prin *bonitate a clientului* care solicită și obține un credit înțelegem *capacitatea financiară* a acestuia de a rambursa creditul și a achita dobânzile datorate la termenele convenite cu împrumutatorul” [Vasile MARIAN, *Monedă și credit*, Cluj-Napoca, 2000, p.263].

Garanțiile personale se concretizează, juridic vorbind, în *angajamentul* făcut în scris de o persoană fizică sau juridică, prin care aceasta se obligă, ca în cazul neexecutării obligației de către debitorul principal, să execute acea obligație în locul acestuia.

Garanțiile personale îmbracă două forme de bază: ***fidejusiunea și cauțiunea.***

RECUPERAREA CREDITELOR DECLARATE RESTANTE SAU ÎN LITIGIU.

Recuperarea creanțelor restante ale băncii se poate realiza fie prin plata de către împrumutat a sumelor datorate, din inițiativa acestuia, fie, în caz contrar, se vor aplica *proceduri de recuperare* specifice băncilor.

Recuperarea creditelor restante se poate realiza prin două căi, considerate de bază:

a)– calea amiabilă; b) - calea juridică

Calea juridică de recuperare

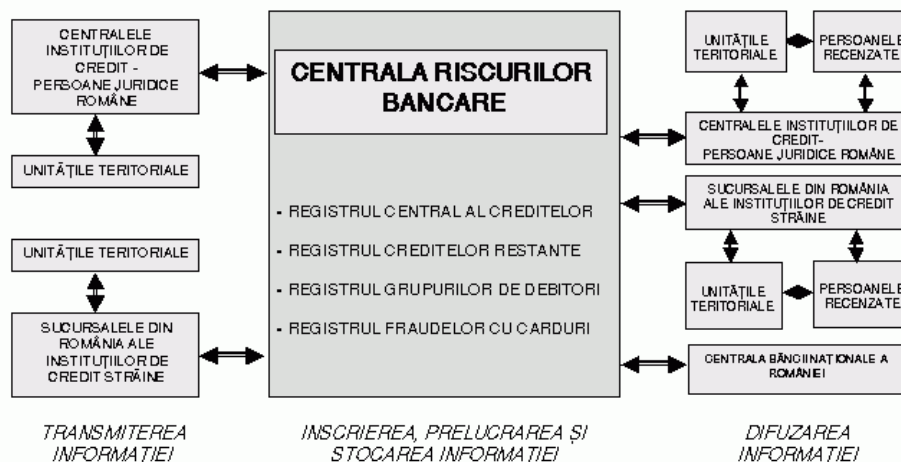
După epuizarea posibilităților de utilizare a căilor amiabile (dar nu și renunțarea la ele), printr-o hotărâre a Comitetului de credite și risc din sucursală se decide trecerea creditului restant în faza de *executare silită*. Aceasta impune predarea de către Serviciul Credite, sub semnătura moderatorului și a șefului serviciu credite, către consilierul juridic, a unui dosar al clientului care va cuprinde, *în copie*, toate actele necesare pentru susținerea litigiului (contracte, garanții, corespondența cu clientul etc.).

INSTRUMENTE DE SPRIJIN PENTRU SUPRAVEGHEREA PRUDENTIALĂ ȘI STABILITATEA FINANCIARĂ

a) Centrala Riscurilor Bancare (CRB) reprezintă o structură specializată în colectarea, stocarea și centralizarea informațiilor privind expunerea fiecărei persoane declarante (instituție de credit sau societate de credit ipotecar) din România față de acei debitori care au beneficiat de credite și/sau angajamente al căror nivel cumulată depășește suma limită de raportare (20.000 RON), precum și a informațiilor referitoare la fraudele cu carduri produse de către posesori. Baza de date a Centralei Riscurilor Bancare este organizată în patru registre:

- 1) **Registrul central al creditelor (RCC)** conține informații de risc bancar raportate de instituțiile de credit și este actualizat lunar;
- 2) **Registrul creditelor restante (RCR)** conține informații de risc bancar referitoare la abaterile de la graficele de rambursare din cel mult ultimii șapte ani și este alimentat lunar de Registrul central al creditelor;
- 3) **Registrul grupurilor de debitori (RGD)** conține informații despre grupurile de persoane fizice și/sau juridice care reprezintă un singur debitor și este alimentat lunar de Registrul central al creditelor;
- 4) **Registrul fraudelor cu carduri (RFC)** conține informații despre fraudele cu carduri produse de către posesori raportate de instituțiile de credit și este actualizat on-line.

FLUXUL INFORMAȚIONAL AL CENTRALEI RISCURILOR BANCARE

b) Centrala Incidentelor de Plăți (CIP)

Centrala Incidentelor de Plăți este un centru de intermediere care gestionează informația specifică incidentelor de plăți, pentru interesul public, inclusiv pentru scopurile unor utilizatori predefiniți. Datele specifice incidentelor de plăți sunt transmise, difuzate și valorificate pe baza informațiilor, chiar anterioare plății, conținute în evidențe și care sunt ocazionate de acte și fapte având potențial fraudulos, litigios și/sau producând riscuri de neplată, inclusiv dintre cele care pot afecta finalitatea decontării. Centrala Incidentelor de Plăți organizează și gestionează un fișier de interes general, numit Fișierul național de incidente de plăți FNIP, structurat astfel:

- **Fișierul național de cecuri FNC;**
- **Fișierul național de cambii FNcb;**
- **Fișierul național de bilete la ordin FNBO.**

Fișierul național al persoanelor cu risc FNPR este un fișier alimentat automat FNIP cu incidentele de plăți majore înregistrate pe numele unei persoane fizice sau juridice, inclusiv al unei bănci.

Bazele de date ale Centralei Incidentelor de Plăți pot fi accesate 24 de ore din 24 și conțin informații referitoare la:

- refuzul la plată al cecurilor, cambiilor și biletelor la ordin;
- declararea cecurilor pierdute, furate, distruse sau anulate și declararea cambiilor ori biletelor la ordin pierdute, furate sau distruse;
- persoanele fizice sau juridice aflate în interdicție bancară de a emite cecuri.

Informațiile privind incidentele de plăți sunt menținute în baza de date a Centralei Incidentelor de Plăți pe o perioadă de șapte ani de la data înscrierii.

Incidentul de plată reprezintă neîndeplinirea întocmai și la timp a obligațiilor participanților, înainte sau în timpul procesului de decontare a unui instrument de plată (cec, cambie sau bilet la ordin), obligații rezultate prin efectul legii și / sau al contractului care le

reglementează, a căror neîndeplinire este adusă la cunoștința Centralei Incidentelor de Plăți de către entitățile declarante, pentru apărarea interesului public. *Incidentul de plată major* reprezintă incidentul de plată determinat de înregistrarea uneia dintre următoarele situații:

- în cazul cecului;
- cecul a fost emis fără autorizarea trasului;
- cecul a fost refuzat din lipsa totală de disponibil, în cazul prezentării la plată înainte de expirarea termenului de prezentare;
- cecul a fost refuzat la plată din lipsa parțială de disponibil, în cazul prezentării la plată înainte de expirarea termenului de prezentare;
- cecul a fost emis cu data falsă sau acestuia îi lipsește o mențiune obligatorie;
- cecul circular sau cecul de călătorie a fost emis la purtător;
- cecul a fost emis de un trăgător aflat în interdicție bancară;
- în cazul cambiei și al biletului la ordin;
- cambia a fost scontată fără existența în total / în parte a creanței cedate în momentul cesiunii acestuia;
- biletul la ordin / cambia cu scadența la vedere a fost refuzat(ă) din lipsa totală de disponibil, în cazul prezentării la plată în termen;
- biletul la ordin / cambia cu scadența la vedere a fost refuzat(ă) din lipsa parțială de disponibil, în cazul prezentării la plată în termen;
- biletul la ordin / cambia cu scadența la un anume timp de la vedere, la un anume timp de la data emiterii sau la dată fixă a fost refuzat(ă) din lipsa totală de disponibil, în cazul prezentării la plată la termen;
- biletul la ordin / cambia cu scadența la un anume timp de la vedere, la un anume timp de la data emiterii sau la o dată fixă a fost refuzat(ă) din lipsa parțială de disponibil, în cazul prezentării la plată la termen.

Pentru diminuarea riscului în utilizarea instrumentelor de plată de debit, societățile bancare își instruiesc clienții cu privire la utilizarea acestora în conformitate cu legile și reglementările aplicabile și, de asemenea, încheie cu clienții convenții privind declararea imediată a instrumentelor pierdute, furate, distruse sau anulate.

Interdicția bancară¹⁹ reprezintă regimul impus de bancă unui titular de cont prin care se interzice acestuia emiterea de cecuri pe o perioadă de un an, conform unor angajamente reciproce aplicabile plății cu cecuri, ca urmare a unor incidente de plăți majore produse cu cec.

¹⁹ A. Socol – *Tehnica bancară*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca 2006, pag. 179-180

CONCLUZII

Prezenta lucrare, conform motivației cercetării, a obiectivelor propuse și a rezultatelor obținute este focalizată în jurul unui element de maximă importanță în sistemul bancar, și anume analiza bonității clienților în procesul creditării, în contextul dinamic și diversificat al mecanismelor actuale ale economiei de piață, tratând riscul de credit ca pe o asumare conștientă a realității și încercând să găsească cele mai bune practici în vederea gestionării sale cu succes.

Analiza financiară presupune o analiză concretă a bonității agentului economic pe bază de indicatori (de lichiditate, solvabilitate, rentabilitate etc.) și se bazează pe informațiile financiare furnizate de client (bilanț, cont de profit și pierdere, balanțe de verificare, cash – flow etc.), pe baza sa instituțiile de credit urmărind să identifice și să cuantifice riscul performanței clientului, riscul de lichiditate și riscul legat de structura capitalului și finanțare. Aparent, riscul performanței clientului prezintă cea mai mare importanță pentru creditor deoarece se referă la posibilitatea ca debitorul să nu aibă o performanță satisfăcătoare, respectiv să nu genereze profituri acceptabile care să-i asigure capacitatea proprie de finanțare, și implicit de rambursare a împrumuturilor contractate. Trebuie reținut însă ca un principiu fundamental faptul că orice agent economic poate supraviețui pe perioade semnificative cu profituri mici sau chiar cu pierderi, dar nu va supraviețui niciodată fără bani lichizi. Capacitatea de a plăti creditorii și de a onora obligațiile la scadență are o importanță deosebită, în lipsa acesteia, societățile îndreptându-se inevitabil spre starea de incapacitate de plată, executare silită și/sau lichidare / faliment.

Cea care reflectă măsura în care o societate a avut sau va avea capacitate de finanțare pentru a-și onora datoriile și pentru a-și acoperi necesarul de cheltuieli de investiții este *situația fluxului de numerar*. Ea oferă informații vitale în legătură modificarea în timp a poziției financiare a firmei, respectiv cu modul în care se finanțează firma și se alocă fondurile pe care le mobilizează.

Alături de situația fluxului de numerar se află și celelalte documente de sinteză contabilă – *bilanțul și contul de rezultate* – situații financiare care prin rolul lor de a reflecta o imagine fidelă, clară și completă a patrimoniului și a performanței financiare a unui agent economic prezintă la fel de mare importanță în aprecierea bonității solicitanților de credite. Tot cu ajutorul situațiilor financiare se pot identifica legăturile comerciale care există între membrii unui grup de firme, cărora trebuie să li se acorde o importanță deosebită în procesul de analiză a unei solicitări de credit deoarece reprezintă o realitate din ce în ce mai pregnantă în lumea afacerilor, dar mai ales pentru că antrenează riscuri legate de nerespectarea destinației creditelor, scopul urmărit de asemenea societăți fiind acordarea de ajutoare reciproce în momentele în care una dintre firmele din grup se află în dificultate.

Evaluarea riscului nu trebuie să se oprească la simpla analiză a situațiilor financiare ale unui client, deoarece acestea reflectă o stare de fapt la un moment dat, fără a putea să prevadă viitorul în ceea ce privește afacerea și care poate fi influențat de o serie de factori, fie ei interni, fie independenți de aceasta. Tocmai de aceea este binevenită surprinderea și a altor aspecte, diferite de cele financiar-contabile, în vederea formării unei imagini despre un viitor debitor.

Prin urmare *analiza nefinanciară* vine ca o confirmare a rezultatelor obținute din analiza financiară, în vederea clarificării semnelor de întrebare rămase și a obținerii unei imagini cât mai realiste despre un client. În acest sens se impune o analiză asupra calității managementului și a acționariatului, respectiv a abilității și a experienței în conducerea unei afaceri, dar și a recunoașterii și a prestigiului în mediul de afaceri național și internațional.

În evaluarea cererii de credit, analistul trebuie să analizeze clientul și în contextul fluctuațiilor activității economice, mulți dintre agenții economici fiind vulnerabili la acestea. Este foarte important ca banca să cunoască vulnerabilitatea clienților la posibili factori sezonieri și să structureze creditele acordate acestora astfel încât aceste fluctuații ale condițiilor economice să fie luate în considerare.

Ofițerul de credite trebuie să evalueze prognozele de dezvoltare ale clientului, să le compare cu perspectiva sectorului de activitate în care acesta se încadrează și să le accepte numai în situația în care diferențele sunt justificate. De asemenea, el trebuie să ia în considerare și strategia agentului economic urmărind modul de definire al obiectivelor și stadiul de îndeplinire al acestora.

Acestea sunt doar câteva dintre aspectele calitative ce pot influența performanțele financiare viitoare ale unei societăți și implicit capacitatea acesteia de rambursare a datoriilor în cazul contractării unui credit. În ciuda subiectivismului pe care îl implică este de dorit ca analiza acestor aspecte calitative să fie nelipsită din practica instituțiilor bancare. Pentru a fi totuși mai elocvente și a da posibilitatea efectuării unor comparații cât mai obiective prin prezenta lucrare se încercă propunerea elaborării de către instituțiile de credit a unui sistem de indicatori calitativi comensurabili care să includă elemente de evaluat precum vechimea agentului economic în segmentul de activitate respectiv, experiența și vechimea acționariatului și a managementului, istoricul relației de creditare și al datoriilor către stat, gradul de tehnologizare exprimat prin vechimea echipamentelor în dotare etc. Printr-un astfel de sistem chiar dacă nu s-ar putea elimina integral, cel puțin s-ar diminua caracterul subiectiv specific acestor indicatori calitativi, conferind astfel o credibilitate mult mai realistă întregului mod de analiză a bonității solicitanților de credite.

În plus, orice instituție de credit poate contacta și alte bănci pentru a afla ce experiențe au avut la rândul lor cu clientul respectiv, poate afla dacă plățile au fost efectuate la scadență, dacă soldurile disponibilităților și depozitelor au fost mari, dacă au existat întârzieri la plată și cât de mari au fost acestea. Informații referitoare la debitele restante se pot de asemenea obține consultând bazele de date ale Centralei Riscurilor Bancare și ale Biroului de Credite.

Se apreciază că principalele slăbiciuni în gestiunea riscului de credit sunt de ordin intern, și anume: selecția defectuoasă a dosarelor și supravegherea internă improprie a evoluției (practic a involuției) calității debitorului. De aceea, instituțiile de credit ar trebui să fie mai atente în momentul aprobării unui credit, analizând suma maximă ce-i poate fi acordată clientului, scopul pentru care îi va acorda respectivul credit, garanțiile pe care le oferă și posibilitățile sale de rambursare, deoarece decizia de acordare a unui împrumut coincide practic cu momentul generării riscului de credit.

În realitate, importanța acordată de instituțiile de credit criteriilor cantitative și calitative de apreciere a bonității potențialilor debitori este diferită. Unele dintre acestea pun accentul mai mult pe factorii cantitativi, calculând în acest sens un număr mai mare de indicatori economico – financiari de apreciere a performanțelor clientului, luând în considerare chiar și tendința de evoluție a acestora față de perioada precedentă. Altele, acordă o importanță mare factorilor calitativi, care deși în prealabil tind să ofere o apreciere mai subiectivă, în esență asigură practic o cunoaștere mai în detaliu a caracteristicilor clientului ce nu pot fi cuantificate valoric sau procentual.

Așadar, în funcție de importanța acordată de instituțiile de credit factorilor luați în considerare la calculul ratingului de credit pentru determinarea performanței financiare, același agent economic, poate fi încadrat în diferite categorii de clasificare (de la A până la E), aspect ce a fost demonstrat practic în cuprinsul lucrării printr-un exemplu. Aceasta evidențiază faptul că unele instituții de credit sunt mai prudente, iar altele sunt dispuse a se expune unui risc de credit mai mare, prin acceptarea de noi clienți, cu o situație financiară mai puțin solidă.

Analizând sistemele de rating practicate de bănci se poate constata o creștere a rolului analizei nonfinanciare în selectarea clienților creditați, pe de o parte prin luarea în considerare a unui număr mult mai mare de indicatori calitativi, iar pe de alta parte prin creșterea ponderii criteriilor calitative în totalul riscului ponderat al clientului.

Pe indicatorii calitativi cum sunt calitatea garanțiilor și a actului managerial, structura acționariatului, condițiile de piață în care își desfășoară activitatea, realitatea raportărilor contabile, strategia firmei, vechimea afacerii, se pune un accent tot mai mare la încadrarea solicitantului de credit în una din categoriile de bonitate.

Importanța care se dă pe o scală graduală aspectelor nonfinanciare în contextul global al analizei bonității clientului depinde de prudența pe care analistul o manifestă în administrarea riscului de credit în bănci.

Aspectele nonfinanciare de regulă au un impact în a mări riscul atunci când calitatea managementului este una discutabilă sau de a deveni un factor de siguranță atunci când acestea marchează în evoluție valori favorabile sporind certitudinea unui succes în relația de parteneriat cu banca.

După părerea noastră se recomandă cu insistență în contextul în care competiția se accentuează ca în metodologiile pe care băncile le aplică să-și găsească locul din ce în ce mai mult și aspectele nonfinanciare cuantificabile. Studiul comparativ realizat scoate în evidență că marja de prudență și implicit calitatea creditării poate spori dacă astfel de elemente sunt luate în considerare. O astfel de abordare este în context cu noile cerințe ale perfecționării managementului riscului în instituțiile de credit, promovate în acordul Basel II.

Având în vedere practica bancară din țara noastră, pentru a se permite evidențierea posibilităților reale de rambursare a creditului și de plată a dobânzilor și comisioanelor, diminuarea riscului propun următoarele:

Utilizarea unui set de indicatori diferențiați pe sectoare și obiecte de activitate, intrucât structura activelor și a capitalului diferă de la un sector la altul.

De asemenea utilizarea indicatorului "Rotația capitalului" cu ratele sale specifice, exprimat în număr de rotații pe an îl consider irelevant dacă se calculează pe baza situației financiare semestriale și nu pe baza situațiilor financiare anuale, sau pe ultimele 12 luni deoarece volumul activelor este relativ constant pe parcursul unui an, iar cifra de afaceri este calculată doar pe șase luni.

Consider de asemenea necesară o rigoare crescută în ceea ce privește conținutul dosarelor de credit în special a calității informațiilor, a realității situațiilor financiare, în practică întâlnindu-se situații financiare diferite "pentru fisc și pentru bancă".

Se impune respectarea principiului "celor patru ochi" cerut de reglementările Basel II, și anume persoana care calculează ratingul nu trebuie să fie una și aceeași persoană cu cea care revizuieste ratingul, la modul ideal ele ar trebui să lucreze în departamente diferite. Cel puțin una din cele două persoane implicate în procesul de rating trebuie să raporteze unui membru din consiliul de administrație, respectiv directorului general ce răspunde de managementul riscului.

Pentru diminuarea blocajului economico-financiar și reducerea arieratelor se impune generalizarea formelor moderne ale creditului comercial, simplificarea sistemului de decontări, injectarea în economie a cantității de masă monetară necesară pentru stingerea arieratelor și creanțelor restante.

În acest sens propun de asemenea instituirea unor constrângeri bugetare (inclusiv falimentul) pentru agenții economici rău platnici, răspunderea penală și materială cu bunurile personale de către administratorii, care au gestionat fraudulos activele societății în detrimentul creditorilor, modificarea legislației privind procedura insolvenței, atât prin instituționalizarea unui compartiment „de insolvență” (judecător sindic, lichidator, evaluator, reprezentant al

DGFP, etc.), care să trateze cu operativitate firmele găsite în această procedură, având în vedere și faptul că prin facturarea bunurilor livrate și serviciilor prestate, firmele creditoare s-au înregistrat cu obligații fiscale, iar potrivit art.138 din L.nr.571/2003 rep., „în cazul în care contravaloarea bunurilor livrate sau a serviciilor prestate nu se poate încasa din cauza falimentului beneficiarului, ajustarea bazei de impozitare este permisă începând cu data pronunțării hotărârii judecătorești de închidere a procedurii prevăzute de L.nr.85/2006 privind procedura insolvenței, hotărâre rămasă definitivă și irevocabilă”

De asemenea în scopul protejării operatorilor economici de „riscul de neîncasare”, care se manifestă tot mai pregnant, propun crearea unui site administrat de ANAF prin care să se publice agenții economici care înregistrează arierate, atât față de bugetul general consolidat al statului cât și față de instituții bancare și societăți comerciale, valoarea acestor arierate, precum și valoarea activelor imobilizate și circulante.

Având în vedere că instituțiile statului și societățile comerciale cu capital de stat sunt cele mai mari generatoare de arierate, propun ca o soluție pe termen scurt compensarea obligațiilor fiscale ale operatorilor economici (pentru care statul percepe majorări de întârziere în caz de neplată la scadență) cu sumele pe care aceștia le au de încasat de la stat pentru bunurile livrate și serviciile prestate, deși este o soluție parțială întru-cât de cele mai multe ori firmele care au încheiat contracte cu statul au la rândul lor subcontractori care la rândul lor își încasează creanțele cu mari întârzieri.

Sunt necesare de asemenea găsirea de soluții pentru un acces mai facil al operatorilor economici la serviciul de compensări din cadrul Ministerului Economiei, aceștia fiind nevoiți frecvent pentru efectuare compensărilor să apeleze la „firme de consultanță”, în schimbul unor comisioane consistente.

Între arierate și bonitatea clienților există o relație de intercondiționare, generându-se reciproc și anume arieratele determină deteriorarea categoriei de bonitate și impicite credite mai scumpe sau imposibilitatea de a contracta credite, fapt care la rândul său creează noi arierate.

Operatorii economici trebuie să acorde o importanță deosebită poziției financiare în general, surselor de finanțare, politicii de îndatorare, fluxurilor de trezorerie, acestea influențând atât performanțele economico-financiare cât și serviciul datoriei și în final categoria de bonitate.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE SELECTIVE

A. Cărți

1. Albu C., Albu N., *Instrumente de management al performanței*, Ed. Economică, București, 2004;
2. Alla J., Houdouin J., *Strategie et valeur de l'entreprise*, Ed. Economica Paris, 1991;
3. Basano C., Dardac N., Floricel C., *Monedă, Credit, Bănci*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1999;
4. Bătrâncea I. (coordonator), *Analiza financiară pe bază de bilanț*, Ed. Presa Universitară Clujeană, Cluj-Napoca, 2001;
5. Bătrâncea I., *Raportări financiare*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2006;
6. Bătrâncea M., *Risc și faliment*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2003;
7. Bătrâncea M., *Standing financiar-bancar*, Ed. Risoprint, Cluj-Napoca, 2006;
8. Belkaoni A.R., *Accounting theory*, Academic Press, 1992;
9. Bernard Y., Colli J. C., *Vocabular economic și financiar*, Ed. Humanitas, București, 1994;
10. Bernstein L.A., *Financial Statement Analysis. Theory, Application and Interpretation*, 5th edition, Irwin, Homewood-Boston, 1993;
11. Berry A., Jarvis R., *Accounting in a business context*, Chapman & Hall, 1995;
12. Breazeanu P., Boștinăru A., Prăjișteanu B., *Diagnostic financiar - Instrumente de analiză financiară*, Ed. Economică, București, 2003;
13. Bunea Ș., *Monocromie și policromie în proiectarea politicilor contabile ale întreprinderilor*, Ed. Economică, București, 2006;
14. Bușe L., Siminică M., Marcu N., *Analiză economico - financiară*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 2003;
15. Boussard D., Eglem J.Y., *Les mécanismes comptables de l'entreprise*, Editions Montchrestien. Paris, 1990;
16. Chambres R. J., *Accounting, Evaluation and Economic Behavior*, Prentice Hall, Englewood Cliffs, New Jersey, 1964;
17. Ciucur D., Gavrilă I., Popescu C., *Economie*, Ediția a 2-a, Ed. Economică, București, 2001;
18. Cohen E., *Analyse financière*, Ed. Economica, Paris, 1994;
19. Colette C., Richard J., *Comptabilité générale par la méthode des flux*, Dunods, Paris, 1990;
20. Dăianu D., *Arieratele inter-întreprinderi în economia de tranziție*, Studii BNR, 1996;
21. Dănilă N., Anghel L.C., Dănilă M.I., *Managementul lichidității bancare*, Ed. Economică, București, 2002;
22. Deaconu A., *Diagnosticul și evaluarea întreprinderii*, Ed. Intelcredo, Deva, 2000;
23. Dedu V., *Management bancar*, Ed. Mondan, București, 1997;
24. Dedu V., *Gestiune și audit bancar*, Ed. Economică, București, 2003;
25. Demetrescu C. G., *Contabilitatea este sau nu știință*, București, 1947;
26. Demetrescu C. G., *Istoria contabilității*, Ed. Științifică, București, 1972;
27. Didier M., *Regulile jocului*, Ed. Humanitas, București, 1994;
28. Dobroțeanu L., Dobroțeanu C.L., *Audit - concepte și practici - abordare națională și internațională*, Ed. Economică, București, 2002;
29. Donleavy G. D., *Cash Flow Accounting*, Rutgers, London & New York, 1994;
30. Dragotă V., *Management financiar*, vol. I Editura Economică, București 2003;

31. Drăgulin I., *Arieratele de plăți , sistemul bancar și disciplina financiară*, Caiete de studii ale BNR;
32. Ebbeken K., Ristea M., Possler L., *Calculația și managementul costurilor*, Ed. Teora, București, 2000;
33. Eglem J.Y., Philipps A., Raulet A., Raulet C., *Analyse comptable et financière*, 7ème édition, Dunod, Paris, 1999;
34. Epstein B. J., Mirza A. A., IFRS - *Interpretarea și aplicarea Standardelor Internaționale de Contabilitate și Raportare Financiară*, BMT Publishing House, București, 2005;
35. Frachon G., Guery G., *Trésorerie et rentabilité de l'entreprise*, CLET, Paris, 1988;
36. Fraser D., Gup B., Holazi J., *Commercial Banking, Management of Risk*, West Publishing Company, New York, 1995;
37. Gheorghiu A. - *Analiza economico - financiară la nivel microeconomic*, Ed. Economică, București, 1994;
38. Giurgiu A. I., *Mecanismul financiar al întreprinzătorului*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 1995;
39. Glautier M.W.E., Underdown B., *Accounting. Theory and Practice*, Seventh Edition, Financial Times, Prentice Hall, London, 2001;
40. Gougeon P., *Risk manager et gestion des risques dans l'entreprise*, Encyclopédie de Gestion, Ed. Economică Paris, 1997;
41. Griffith S., *Gestion financière*, Ed. Eyrolles Université, Paris, 1991;
42. Greuning H. V., Koen M., *Standardele Internaționale de Contabilitate - Ghid practic*, Casa de Editură IRECSON, București, 2003;
43. Greuning., *Standardele Internaționale de Raportare Financiară*, Institutul IRECSON, București, 2005;
44. Greuning H. V., Bratanovic S. B., *Analyzing and managing banking risk (Analiza și managementul riscului bancar – traducere autorizată de Banca Mondială)*, Editura Irecson, București, 2004;
45. Halpern P., Weston J. F., Bringham E. F., *Finanțe manageriale*, Ed. Economică, București, 1998;
46. Health L. J., Rosenfield P., *Solvency: the forgotten half of financial reporting*, Bloom and P. T. Elgers (eds) - *Accounting Theory and Practice*, Harcourt Brace Joranson, 1987;
47. Henrard M., Heim M. J., Aguillar M. H., *Dictionnaire comptable*, Groupe Revue Fiduciaire, Paris, 2001;
48. Hermanson R.H., Edwards J.D., Maher M.W., *Accounting principles*, Fifth Edition, Irwin Homewood IL, Boston, MA, 1992;
49. Heyne P., *Modul economic de gândire*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1991;
50. Hicks J. R., *Value and Capital*, Ed. Clarendon Press, 1946;
51. Hoanță N., *Finanțele firmei*, Ed. Continent, Sibiu, 1996;
52. Koch T. W., *Bank management*, The Dryden Press, Orlando, 1992;
53. Koch R., *Dicționar de finanțe*, Ed. Teora, București, 2001;
54. Horne J. C. v, *Financial management and policy*, Fifth Edition, Prentice Hall, New Jersey, 1980;
55. Horngren Ch. T., *Financial Accounting*, Fourth Edition, Prentice Hall, Inc. 2001;
56. Hussey R., *A dictionary of accounting*, Oxford University Press, 1999;
57. Jobard J. P., Raimbourg P., Navatte P., *Diagnostic financier*, Ed. Dalloz, Paris, 1994;
58. Joffre P., Simon Y., Dubois D., *Encyclopédie de gestion*, vol. 3, Ed. Economica, Paris, 1989;
59. Lacrampe S., Causse G., *Méthodes de gestion de la trésorerie*, Edition Hommes et Techniques, Suresnes, 1976;
60. Lee G. A., *Modern financial accounting*, Walton on Thames, Survey, 1981;
61. Loppez T., *Risk management*, Bank of Luxemburg, 1996;

62. Malcolm S., *Research methods in accounting*, SAGE Publications Ltd, London;
63. Manolescu Gh., *Managementul financiar*, Ed. Economică, București, 1995;
64. Mățiș D. și colectiv, *Bazele contabilității pentru viitorii economiști*, Ed. Dacia, Cluj-Napoca, 2005;
65. Mățiș D., *Bazele contabilității – aspecte teoretice și practice*, Editura Alma Mater, Cluj-Napoca, 2005;
66. Mățiș D., *Contabilitatea operațiunilor speciale*, Ed. Intelcredot, Deva, 2003;
67. Matt J.M., Mikol A., *Principes comptables et information financière*, Ed. Comptables Malesherbes, 1988;
68. McNally E. A. – *Economic Development Institute of The World Bank – basic Topics in Sound Bank Management*, 1996;
69. Ménard L., *Dictionnaire de la comptabilite*, Ed. L-Institut Canadien des Comptables Agréés;
70. Mihalciuc M. (coordonator), *Dicționar poliglot explicativ. Termeni uzuali în economia de piață*, Ed. Enciclopedică, București, 1995;
71. Mihai I. (coordonator), *Analiza situației financiare a agenților economici*, Ed. Mirton, Timișoara, 1997;
72. Mihai I., *Tehnica și managementul operațiunilor bancare*, Ed. Expert, București, 2003;
73. Mikol A., *Principes genereaux du controle interne*, Revue Francaise de Comptabilite;
74. Mourques M., *Les chois des investissements dans l'entreprise*, Ed. Economică, Paris, 1994;
75. Niculescu M., Lavallete G., *Strategii de creștere economică*, Ed. Economică, București, 1999;
76. Niculescu M., *Diagnostic global strategic*, Ed. Economică, București, 1997;
77. Nistor E.I., *Finanțele întreprinderii*, Ed. Presa Universitară, Cluj-Napoca, 2002;
78. Nistor E.I., *Teorie și practică în finanțarea întreprinderilor*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2004;
79. Nițu I., *Managementul riscului bancar*, Ed. Expert, București, 2002;
80. Nițu I., *Control și audit bancar*, Ed. Expert, București, 2002;
81. Oprean I., *Control și audit financiar-contabil*, Ed. Intelcredo, Deva, 2002;
82. Oprean D., *Analiza și proiectarea sistemelor informaționale în economie*, Ed. Polirom, Iași, 1999;
83. Oprețescu M., *Managementul riscurilor și performanțelor bancare*, Ed. Universitaria, Craiova, 2006;
84. Oprețescu M., *Monedă, Credit, Bănci*, Ed. Sitech, Craiova, 2009;
85. Păun M., *Analiza sistemelor economice*, Ed. All Educational, București, 1998;
86. Pântea I. P., *Managementul contabilității românești*, Ed. Intelcredo, Deva, 1999;
87. Pântea I.P. și colectiv, *Bilanțul contabil*, Editura Dacia, București, 1987;
88. Petrescu S., Mironiuc M., *Analiza economico - financiară. Teorie și aplicații*, Ed. Tiparul, Iași, 2002;
89. Pham D., *Encyclopédie de Gestion, Principes comptables fondamentaux*, Ed. Economică, Paris, 1989;
90. Pop I.S., *Bazele managementului*, Universitatea Creștină Dimitrie Cantemir, Facultatea de management turistic și comercial, Cluj-Napoca, 1997;
91. Popescu S., *Politica și strategia economico - financiară a firmei*, Ed. Lumina Lex, București, 1996;
92. Radu F., *Metode și tehnici de analiză economico - financiară*, Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1999;
93. Ristea M., *Bilanțul și gestiunea patrimoniului*, Ed. Academiei, București, 1989;

94. Roșca I., ș.a., *Proiectarea sistemelor informatice financiar-contabile*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1993;
95. Roșca T., *Monedă și credit*, Editura Altipa, Alba-Iulia, 2001;
96. Roxin L., *Gestiunea riscurilor bancare*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1997;
97. Sarter G. H., Ingberman M. J., Maximon H. M., *Financial Accounting: An Event and Cash Flow Approach*, McGraw-Hill, 1990;
98. Socol A., *Tehnică bancară*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2006;
99. Stancu I., *Gestiunea financiară a agenților economici*, Ed. Economică, București, 1994;
100. Stancu I., *Finanțe - Piețe financiare și gestiunea portofoliului. Investiții reale și finanțarea lor. Analiza și gestiunea financiară a întreprinderii*, Ediția a 3-a, Ed. Economică, București, 2002;
101. Stancu I., *Finanțe. Teoria piețelor financiare*, Ed. Economică, București, 1998;
102. Stoian I., *Metode și studii de caz privind managementul riscului în tranzacțiile de afacere*, Ed. Oscar Print, 1999;
103. Stoica M., *Management bancar*, Ed. Economică, București, 1999;
104. Șeulean V., *Sisteme de plăți comparate*, Ed. Orizonturi Universitare, Timișoara, 2001;
105. Ternisien M., *Comprendre l'entreprise par le flux*, La Villeguerin Editions, Paris, 1990;
106. Trenca I., *Metode și tehnici bancare*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2003;
107. Trenca I., *Fundamente ale managementului financiar*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2005;
108. Trenca I., *Metode și tehnici bancare, Principii, Reglementări, Experiențe*, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2002;
109. Vâlceanu Gh.(coordonator), *Analiză economico-financiară*, Ed.Economică, București, 2004;

B. Articole publicate în reviste de specialitate sau volume ale conferințelor naționale/internaționale

110. Amat O., Balke J., Oliveras E., *The struggle against creative accounting: is "true and fair view" part of the problem or part of the solution?*, Working paper;
111. Bătrâncea M., Bătrâncea I., Barb A., Todea N., *Diagnosticul economic al firmei*, Revista Tribuna Economică nr. 15/1999;
112. Beaver W.H., *Alternative Accounting Measures as Indicators of Failure*, Accounting Review, January 1968;
113. Bica I., *The importance and the role client's performance in loan management risk*, International Conference Competitiveness and European Integration, Cluj-Napoca, Octombrie 2007;
114. Bica I., *The role and the importance of nonfinancial aspects in client's performance*, International Conference Competitiveness and European Integration, Cluj-Napoca, Octombrie 2007;
115. Bichi C., *Basel II and operational risk*, Financial Market Review no. 11/2005;
116. Bichi C., *Basel II final version*, Financial Market Review no. 7 – 8/2004;
117. Blavy R., *Monitoring and Commitment in Bank Lending Behavior*, International Money Funds, Working Paper nr. 222, noiembrie 2005;
118. Coppens F., González F., Winkler G. – *The performance of credit rating systems in the assessment of collateral used in Eurosystem monetary policy operations* – European Central Bank, Occasional paper nr. 65/2007;
119. Crichton J., *Cash-flow Statements - What are the choices? - Accountancy*, October 1990;
120. Dardac N., Moinescu B., *Evaluarea cantitativă a riscului de credit din perspectiva Basel II*, Revista Economie teoretică și practică, 2007;

121. Dardac N., Moinescu B., *Tehnici de validare a modelelor interne pentru riscul de credit*, Revista Economie teoretică și practică, 2007;
122. Dardac N., Moinescu B., *Evaluarea managementului instituțiilor de credit prin metode cantitative*, Revista Economie teoretică și practică, 2007;
123. Dardac N., Moinescu B., *Probleme privind operaționalizarea Acordului BASEL II la nivelul sistemului bancar din România*, Revista Analiză și prospectiune economică, 2006;
124. Dierick F., Pires F., Scheicher M., Spitzer K.G., *The New Basel Capital Framework and its Implementation in the European Union* European Central Bank, Occasional Paper Series, nr. 42/ decembrie 2005;
125. Ettl I., Schober-Rhomberg A., *The Implementation of the Basel Core Principles in Selected Countries from the Perspective of the International Monetary Fund*, Oesterreichische Nationalbank, Focus No. 2/2005;
126. Finger C., *The one-factor CreditMetrics model in the new Basel Capital Accord*, RiskMetrics Journal, 2001, Vol. 2. No. 1;
127. Lăzărescu S., *Noul Acord de la Basel – prezentare generală*, Revista Tribuna Economică nr. 21/2005;
128. Lebas M., *Oui, il faut définir la performance*, Revue française de comptabilité, nr. 269, juillet - août, 1995
129. Lowe P., *Risk Measurement: a central bank perspective*, Reserve Bank of Australia, Bulletin, september 2006;
130. Mățiș D., Palfi C., *Repere ale convergenței intereselor: audit intern – audit extern – autoritate de supraveghere în activitatea bancară*, Revista Audit Financiar nr.5/2006 și nr. 6/2006;
131. Mățiș D., Palfi C., *Creditul ipotecar în România în ultimii 10 ani*, Revista Finanțe Bănci Asigurări editată de Tribuna Economică nr. 11 – noiembrie/2006;
132. Mățiș D., Palfi C., *Identificarea unui singur debitor în supravegherea expunerilor mari*, Revista Tribuna Economică nr. 15/2007
133. Mățiș D., Palfi C., Mustață R., *Cunoașterea clienței în prevenirea și combaterea spălării banilor*, Revista Tribuna Economică, nr. 51 - 52/2004;
134. Mihail N, Cetină I, Orzan Gh, *Credit risk evaluation*, Revista Economie teoretică și practică, 2007;
135. Palfi C., *Risk management – objective of Basle II Accord – a challenge for the Romanian banking system*, International Conference Romanian Economy in the European Union – Requirements, Chances, Challenges, Cluj-Napoca, May 2007;
136. Palfi C., *Implementing Basle II in Romanian Banking System*, International Conference Competitiveness and European Integration, Cluj-Napoca, Octobre 2007;
137. Palfi C., *Romanian banking system – performance and outlook*, International Conference Competitiveness and European Integration, Cluj-Napoca, Octobre 2007;
138. Palfi C., *Globalization – a challenge for internal control and audit in banking system*, International Conference Accounting and Management Information Systems, Bucharest, June 2007;
139. Palfi C., *Banking supervision in the context of globalization*, International Conference Strategic Leadership in the Context of Globalization and Regionalization, Cluj-Napoca, June 2006;
140. Pântea M., *Sistemul bancar se va consolida prin achiziții și fuziuni*, România liberă, Ghid financiar din 16.11.2001;
141. Popescu S., *Trezoreria întreprinderii*, Buletin Economic legislativ, Tribuna Economică, nr. 7/1995;
142. Serban M., *New Basel II Agreement. New risks for banks*, Financial Market Review no. 12/2002;

143. Stancu I, Tinca E., *The Basle II Accord on measuring and managing a bank's risks*, Revista Economie teoretică și practică, 2007;
144. Tarashev N., Zhu H., *The pricing of portfolio credit risk*, Bank for International Settlements, Working Papers nr. 214/ 2006;
145. Zhu H., *Capital regulation and banks' financial decisions*, Bank of International Settlements, Working Paper nr. 232/2007;

C. Dicționare și alte materiale

146. Coteanu I., Seche L., Seche M., *DEX*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1998;
147. Dobrotă N., *Dicționar de economie*, Ed. Economică, București, 1999;
148. Georgescu F., *Basle II - a new step for the modernisation of the Romanian banking system*, Sinaia, 2005;
149. Georgescu F., *The preparation stage for the application of Basle II regulations in the Romanian Banking system*, București, 2005;
150. Georgescu F., *The actual stage of implementing Basle II*, București, 2007;
151. Georgescu F., *The perspectives of the banking system after Romania's adhesion to the European Union*, Romanian Banking Forum, București, 2005;
152. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, *Internal audit in banking organisations and relationship with internal and external auditors*, Basel, 2000;
153. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, *Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors: A survey*, Basel, 2002;
154. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, *The relationship between banking supervisors and banks external auditors*, Basel, 2002;
155. Basel Committee on Banking Supervision, Bank for International Settlements, *Internal audit in banks and the supervisor's relationship with auditors*, Basel, 2001;
156. Basle Committee on Banking Supervision, *Range of practice in banks' internal ratings systems*, 2000;
157. Basle Committee on Banking Supervision, Bank of International Settlements, *International convergence of capital measurement and capital standards*, Basle, June 2006;
158. Basle Committee on Banking Supervision, *Credit Rating and complementary sources of credit quality information*, 2000;

D. Legislație

159. *** OUG nr. 29/1997 privind autorizarea Băncii Naționale a României pentru efectuarea unor operațiuni pe piața monetară, publicată în M.O. nr. 117/09.06.1997;
160. *** OUG nr. 39/1996 privind înființarea Fondului de Garantare a Depozitelor în Sistemul Bancar, republicată în M.O. nr. 141/25.02.2002;
161. *** OUG nr. 99/06.12.2006 privind instituțiile de credit și adecvarea capitalului, publicată în M.O. nr. 1027/27.12.2006;
162. *** OUG nr. 138/18.10.2001 pentru modificarea și completarea Legii nr. 83/1998 privind procedura falimentului băncilor, publicată în M.O. nr. 671/24.10.2001, cu modificările și completările ulterioare;
163. *** OUG nr. 200/18.12.2002 privind societățile de credit ipotecar, publicată în M.O. nr. 956/27.12.2002;
164. *** OG nr. 92/24.12.2003 privind Codul de procedură fiscală, republicată în M.O. nr. 254/16.04.2009;

165. *** HG nr. 44/22.01.2004 pentru aprobarea Normelor metodologice de aplicare a Legii nr.571/2003 privind Codul fiscal, republicată în M.O.nr.254/16.02.2009;
166. *** H.G. nr. 83/1993 privind unele măsuri pentru întărirea disciplinei financiare la agenții economici cu capital integral sau majoritar de stat, publicată în M.O. nr. 51/08.03.1993, cu modificările și completările ulterioare;
167. *** H.G. nr. 83/1995 privind respectarea disciplinei financiar-bancare de către agenții economici cuprinși în procesul de restructurare și redresare financiară, publicată în M.O. nr. 193/25.08.1995;
168. *** H.G. nr. 544/08.07.1999 pentru modificarea art. 2 din Hotărârea Guvernului nr. 335/16.05.1995 privind regimul constituirii, utilizării și deductibilității fiscale a provizioanelor agenților economici și societăților bancare, publicată în M.O. nr. 334/15.07.1999;
169. *** H.G. nr. 830/31.07.2002 privind regimul deductibilității fiscale a provizioanelor agenților economici, ale băncilor, organizațiilor cooperatiste de credit și fondurilor de garantare, publicată în M.O. nr. 606/15.08.2002;
170. *** Legea nr. 33/2006 privind băncile de credit ipotecar, publicată în M.O. nr. 200/03.03.2006;
171. *** Legea nr. 34/01.03.2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 190/09.12.1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare, publicată în M.O. nr. 200/03.03.2006;
172. *** Legea nr.58/05.03.1998 privind activitatea bancară, republicată în M.O. nr. 78/24.01.2005;
173. *** Legea contabilității nr. 82/24.12.1991, republicată în M.O. nr. 629/26.08.2002, cu modificările și completările ulterioare;
174. *** Legea nr.571/22.12.2003, republicată, în M.O. nr.254/16.04.2009;
175. *** Legea nr.266/29.06.2006 pentru aprobarea O.G. 28/2006 privind reglementare unor măsuri financiar fiscale, publicată în M.O. nr.580/05.07.2006;
176. *** Legea nr. 83/15.04.1998 privind procedura falimentului băncilor, publicată în M.O. nr. 159/22.04.1998, cu modificările și completările ulterioare;
177. *** Legea nr. 85/05.04.2006 privind procedura insolvenței, publicată în M.O. nr. 359/21.04.2006, cu modificările și completările ulterioare;
178. *** Reglementările contabile din 17.11.2005 conforme cu Directiva a IV-a a Comunităților Economice Europene, aprobate prin OMFP nr. 1752/17.11.2005 și publicate în M.O. nr. 1080/30.11.2005;
179. *** Regulamentul nr. 2/18.04.2000 de aplicare a Legii nr. 190/09.12.1999 privind creditul ipotecar pentru investiții imobiliare, publicat în M.O. nr. 174/24.04.2000;
180. *** Regulamentul BNR nr.4/07.04.2004 privind organizarea și funcționarea la Banca Națională a României a Centralei Riscurilor Bancare, publicat în M.O. nr. 739/16.08.2004;
181. *** Regulamentul BNR nr. 5 din 22/07/2002 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, publicat în M.O. nr. 626/23.08.2002, cu modificările și completările ulterioare;
182. *** Regulamentul BNR nr. 6/24.07.2002 privind regimul rezervelor minime obligatorii, publicat în M.O. nr. 566/01.08.2002;
183. *** Regulamentul BNR nr. 8 din 08.09.2006, pentru modificarea Regulamentului Băncii Naționale a României nr. 5/2002 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, publicat în M.O. nr. 840/16.09.2005;

184. *** Regulamentul BNR nr. 3 din 19.03.2009 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, publicat în M.O. nr. 200/30.03.2009;
185. *** Regulament BNR nr. 18/14.12.2006 privind fondurile proprii ale instituțiilor de credit și ale firmelor de investiții, publicat în M.O. nr. 1034bis/27.12.2006;
186. *** Norma BNR nr.1/09.04.2001 privind lichiditatea băncilor, publicată în M.O. nr. 201/20.04.2001, cu modificările și completările ulterioare;
187. *** Norma BNR nr. 4/24.02.1994 privind solvabilitatea societăților bancare, publicată în M.O. nr. 72/22.03.1994;
188. *** Norma BNR nr. 8/26.04.1999 privind limitarea riscului de credit al băncilor, publicată în M.O. nr. 245/02.06.1999, cu modificările și completările ulterioare;
189. *** Norma BNR nr. 9/07.09.2000 privind capitalul minim al băncilor și al sucursalelor băncilor străine, publicată în M.O. nr. 474/29.09.2000.
190. *** Norma BNR nr. 9/20.08.2004 pentru completarea și modificarea Normei nr.12/15.12.2003 privind supravegherea solvabilității și expunerilor mari ale instituțiilor de credit, publicată în M.O. nr. 786/26.08.2004;
191. *** Norma BNR nr. 10/14.07.1995 privind constituirea și utilizarea rezervei generale pentru riscul de credit, publicată în M.O. nr. 173/04.08.1995;
192. *** Norma BNR nr. 10/27.07.2005 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice, publicată în M.O. nr. 683/29.07.2005;
193. *** Norma BNR nr. 11/08.09.2005 privind limitarea gradului de concentrare a expunerilor din credite în valută, publicată în M.O. nr. 840/16.09.2005;
194. *** Norma BNR nr.12/15.12.2003 privind supravegherea solvabilității și expunerilor mari ale instituțiilor de credit, publicată în M.O. nr. 51/12.01.2004, cu modificările și completările ulterioare;
195. *** Norma BNR nr. 20/13.09.2006 pentru modificarea și completarea Normei Băncii Naționale a României nr. 10/2005 privind limitarea riscului de credit la creditele destinate persoanelor fizice, publicată în M.O. nr. 800/22.09.2006;
196. *** Norma metodologica nr. 12/22.07.2002 pentru aplicarea Regulamentului BNR nr. 5/2002 privind clasificarea creditelor și plasamentelor, precum și constituirea, regularizarea și utilizarea provizioanelor specifice de risc de credit, publicată în M.O. nr. 626/23.08.2002, cu modificările și completările ulterioare;
197. *** Circulara BNR nr. 24/13.07.2005 pentru modificarea ratelor rezervelor minime obligatorii și modificarea anexelor la Regulamentul Băncii Naționale a României nr. 6/2002 privind regimul rezervelor minime obligatorii, astfel cum a fost modificat prin Circulara nr. 6/2005, publicată în M.O. nr. 620/16.07.2005;

E. Anuare statistice

198. *** Raportul anual al Băncii Naționale a României, 2004 – 2008;
199. *** Buletinele lunare ale Băncii Naționale a României, 2004 – 2008;
200. *** Comportamentul financiar al populației și agenților economici în profil teritorial elaborat de Banca Națională a României, 2006 – 2008;
201. *** Raportul Băncii Naționale a României asupra stabilității financiare - 2008;
202. *** Anuarul statistic al României, 2000 - 2008;